

Universitätsbibliothek Wuppertal

Cassii Dionis Cocceiani Rerum Romanarum

Cassius

Lipsiae, 1849

38

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-4997](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-4997)

τε τῷ Κάτωνι, καὶ εἰ δὴ τις ἄλλος τὰ αὐτὰ αὐτῷ φρονεῖν δοκεῖν
ἐβούλετο, καταλειφθῆναι. καθαρῶς μὲν γὰρ καὶ ἄνευ τινὸς ἰδίας 3
πλεονεξίας οὐδεὶς τῶν τότε τὰ κοινὰ πλὴν τοῦ Κάτωνος ἐπραττεν·
αἰσχυρόμενοι δέ τινες τοῖς δρωμένοις, καὶ ἕτεροι καὶ ζηλοῦν αὐτὸν
ἐφιέμενοι, προσήπτοντο μὲν πρὶ τῶν πραγμάτων καὶ τι τῶν ὁμοίων
οἱ διεδείκνυντο, οὐ μὴν καὶ διαρκεῖς, ἅτε ἐξ ἐπιτηδεύσεως ἀλλ' οὐκ
ἀπ' ἀρετῆς ἐμφύτου ὁρμώμενοι, ἦσαν.

ἐς τοῦτο μὲν δὴ τότε τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα οἱ ἄνδρες 58
ἐκεῖνοι προήγαγον, ἐπὶ πλεῖστον ὅσον τὴν συνωμοσίαν σφῶν ἀπο-
κρηνύμενοι. ἐποίουν μὲν γὰρ ὅσα ἐδέδοκτό σφισιν, ἐσχηματίζοντο
δὲ καὶ προεβάλλοντο τὰ ἐναντιώτατα, ὅπως ἔτ' ἐπὶ μακρότατον
διαλάθωσι, μέχρις ἂν ἱκανῶς παρασκευάσωνται. οὐ μὲντοι καὶ τὸ 2
δαιμόνιον τὰ πραττόμενα ὑπ' αὐτῶν ἡγνόει, ἀλλὰ καὶ πάντι τοῖς τι
συνεῖναι τῶν τοιοῦτων δυναμένοις εὐθὺς τότε πάντα τὰ ἔπειτα ἀπ'
αὐτῶν ἐσόμενα ἐξέφηγεν· χειμῶν τε γὰρ τοιοῦτος ἐξαίφνης τὴν τε
πόλιν ὅλην καὶ τὴν χώραν ἅπασαν κατέσχευ ὥστε ἀμύπολλα μὲν 3
δένδρα πρόρριζα ἀνατραπῆναι, πολλὰς δὲ οἰκίας καταρραγῆναι, τὰ
τε πλοῖα τὰ ἐν τῷ Τιβέριδι καὶ πρὸς τὸ ἄστυ καὶ πρὸς τὰς ἐκβο-
λὰς αὐτοῦ ναυλοχοῦντι βαπτισθῆναι, καὶ τὴν γέφυραν τὴν ἑσπέρην
διαφθαρῆναι, καὶ τι καὶ θέατρον πρὸς πανήγυριν τινα ἐκ ξύλων 4
ὠκοδομημένον ἀνερτάπη, καὶ ἄνθρωποι παρὰ πάντα ταῦτα παμ-
πληθεῖς ἀπόλοντο.

ἐκεῖνα μὲν δὴ οὖν καθάπερ εἰκὼν τῶν μελλόντων σφίσι καὶ ἐν
τῇ γῇ καὶ ἐν τῷ ὕδατι συμβήσεσθαι προεδείχθη, τῷ δὲ ἐξῆς ἔτει **ΑΗ**
ὁ Καῖσαρ τὸ σύμπαν θεραπεῦσαι πληθὸς ἠθέλησεν, ὅπως σφῶς ^{a. n.} 695
ἔτι καὶ μᾶλλον σφετερίσθῃται. βουλευθεῖς δὲ καὶ τὰ τῶν δυνατῶν
δοκεῖν, ἵνα μὴ καὶ δι' ἀπεχθείας αὐτῷ ὦσι, πράττειν, εἰπέ σφισι
πολλάκις ὅτι οὔτε γράφοι τι ὃ μὴ καὶ ἐκείνοις συνόσει, καὶ δὴ 2
γνώμην τινὰ περὶ τῆς χάρας, ἣν παντὶ τῷ δμίῳ κατένειμεν, οὕτω
συνέγραψεν ὥστε μηδὲ μικρόν τι αὐτῆς αἰτιαθῆναι· καὶ οὐδὲ ταύτην
μὲντοι ἐσοίσειν, εἰ μὴ βουλομένοις σφίσιν εἶη, ἐπλάττετο. τοῦ μὲν δὴ
οὖν νόμου ἕνεκα οὐδεὶς αὐτῷ οὐδὲν ἐπικαλέσαι ἐδύνατο· τό τε γὰρ
πληθὸς τῶν πολιτῶν ὑπέρογκον ὄν, ἀφ' οὗπερ καὶ τὰ μάλιστα ἐστα-
σίαζον, πρὸς τε τὰ ἔργα καὶ πρὸς γεωργίας ἐτράπετο, καὶ τὰ πλεῖ- 3
στα τῆς Ἰταλίας ἡρημωμένα αὐθις συνωχίζετο, ὥστε μὴ μόνον
τοὺς ἐν ταῖς στρατείαις τεταλαιπωρημένους ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους
ἅπαντας διαρκῆ τὴν τροφὴν ἔχειν μήτε τῆς πόλεως οἰκοθὲν τι δα-
πανωμένης μήτε τῶν δυνατῶν ζημιουμένων, ἀλλὰ καὶ τιμὴν καὶ

4 ἀρχὴν πολλῶν προσλαμβάνοντων. τὴν δὲ χώραν τὴν τε κοινὴν
 ἄπασαν πλὴν τῆς Καμπανίδος ἔνεμε (ταύτην γὰρ ἐν τῷ δημοσίῳ
 ἐξαίρετον διὰ τὴν ἀρετὴν συνεβούλευσεν εἶναι), καὶ τὴν λοιπὴν οὔτε
 παρ' ἄκοντός τις οὐτ' αὖ ὅσον ἂν οἱ γεωνόμοι βουληθῶσιν, ἀλλὰ
 5 πρῶτον μὲν παρ' ἐκόντων, ἔπειτα δὲ τοσούτου ὅσον ἐν ταῖς ἀπο-
 γραφαῖς ἐτετίμητο, ἀγορασθῆναι ἐκέλευσεν. χρήματά τε γὰρ πολλὰ
 ἀπὸ τε τῆς λείας ἦν ὁ Πομπήιος εἰλήφει καὶ ἀπὸ τῶν φόρων τῶν
 τε τελῶν τῶν προκαταστάτων περιεῖναι σφισιν ἔλεγε, καὶ χρῆναι
 6 ἐκείνους ἀναλωθῆναι. καὶ μέντοι καὶ τοὺς γεωνόμους οὐτ' ὀλίγους,
 ὥστε καὶ δυναστεία τινὶ ζοικέται, οὐτ' ἐξ ὑπευθύνων, ὥστε τινὰ
 δυσχερῶσαι, καθίστη, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τοῦ συγχροῦς τῆς τιμῆς με-
 7 τασχεῖν εἴκοσιν, ἔπειτα δὲ τοὺς ἐπιτηδειοτάτους, πλὴν ἑαυτοῦ. πάννυ
 γὰρ τι τοῦτο προδιωμολογήσατο, ὅπως μὴ δι' ἑαυτὸν τι γράφειν
 νομισθεῖν· αὐτὸς μὲν γὰρ τῇ τε εὐρήσει καὶ τῇ ἐσθρηγῇ τοῦ πρά-
 γματος ἤρκετο, ὥς γε ἔλεγεν, τῷ δὲ δὴ Πομπηίῳ καὶ τῷ Κράσσῳ
 τοῖς τε ἄλλοις φανερώς ἐχαρίζετο.
 2 Ἐνεκα μὲν οὖν τῶν γραφέντων ἀναίτιος ἦν, ὥστε μὴ διαῖραι τὸ
 στόμα ὑπεραντίον οἱ μηδένα τολμῆσαι· καὶ γὰρ προανέγνω αὐτὰ
 ἐν τῇ βουλῇ, καὶ ὀνομαστὶ ἕνα ἕαστον αὐτῶν ἀνακαλῶν ἐπιδρώ-
 τησε μὴ τί τις αἰτιάται, μεταγράψειν ἢ καὶ παντελῶς ἀπαλείψειν,
 2 εἰ γέ τῳ μὴ ἀρέσειέ τι, ὑποσχόμενος. τὸ δὲ δὴ σύμπαν καὶ πάννυ
 πάντες οἱ δυνατοὶ οἱ γε ἔξω τῆς συνωμοσίας ὄντες ἐδυσχέρανον.
 καὶ αὐτό γε τοῦτο αὐτοὺς ἐς τὰ μάλιστα ἐλέπει, ὅτι τοιαῦτα συγ-
 γεγραφῶς ἦν ὥστε μήτε τινὰ αἰτίαν δύνασθαι λαβεῖν καὶ πάντας
 3 σφᾶς βαρύνειν· ὑπώπτεον γὰρ αὐτόν, ἐφ' ᾧ πέραν καὶ ἐγίνετο,
 τό τε πλῆθος ἀπ' αὐτῶν ἀναρτήσεσθαι καὶ ὄνομα καὶ ἰσχὺν καὶ
 ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ἔξειν. καὶ διὰ τοῦτο, εἰ καὶ μηδεὶς οἱ ἀν-
 τέλεγεν, ἀλλ' οὐτοὶ γε καὶ συνεπήγρουν. τοῖς μὲν δὴ οὖν ἄλλοις ἐξήρ-
 κει τοῦτο, καὶ ἐπηγγέλλοντο μὲν αἰεὶ αὐτῷ προβουλεύσειν, ἐποιοῦν
 3 δὲ οὐδέν, ἀλλὰ διατριβαὶ καὶ ἀναβολαὶ τὴν ἄλλως ἐγίνοντο· ὁ δὲ
 δὴ Κάτων ὁ Μάρκος (ἦν δὲ ἄλλως μὲν ἐπικεικός καὶ οὐδενὶ νεοχημῶ
 ἀρεσκόμενος, οὐ μὴν καὶ ῥώμην τινὰ οὔτε ἐκ φύσεως οὔτε ἐκ παιδείας
 ἔχων) τοῖς μὲν γεγραμμένοις οὐδὲν οὐδ' αὐτὸς ἐπεκάλει, τὸ δ' ὅλον
 ἡξίου τῇ τε παρουσίᾳ σφᾶς καταστάσει χρῆσθαι καὶ μηδὲν ἔξω αὐ-
 2 τῆς ποιεῖν. καὶ ἐμέλλησε μὲν ἐπὶ τούτοις ὁ Καῖσαρ ἐς τὸ δεσποτικόν
 τὸν Κάτωνα ἐξ αὐτοῦ τοῦ συνεδρίου ἐξελεύσας ἐμβαλεῖν· ἐπεὶ
 δὲ ἐκείνός τε ἐτοιμώτατα ἑαυτὸν ἀπάγεσθαι ἐπέδωκε, καὶ τῶν ἄλλων

1 6 1 μίτ*

6 3 συγχροῦ τ. τ. εἴκοσι μετασχεῖν

7 2 τοι*

2 2 4 μηδένα αἰτίαν*

οὐκ ὀλίγοι οἱ ἐφέσποντο, καὶ τις αὐτῶν Μάρκος Πετρήσιος ἐπιτιμη-
θεις ὑπ' αὐτοῦ ὅτι μηδέπω διαφευγμένης τῆς βουλῆς ἀπαλλάττοιο,
ἔφη ὅτι μετὰ Κάτωνος ἐν τῷ οἰκήματι μᾶλλον ἢ μετὰ σοῦ ἐν-
ταῦθα εἶναι βούλομαι, κατηδέσθη, καὶ τὸν τε Κάτωνα ἀφῆκε καὶ 3
τὴν γερονσίαν ἀπήλλαξε, τοσοῦτον μόνον ὑπειπὼν ὅτι ἐγὼ μὲν ὑμᾶς
καὶ δικαστὰς τοῦ νόμου καὶ κυρίους ἐποιησάμην, ὅπως, εἴ τι μὴ
ἀρέσειεν ὑμᾶς, μηδ' ἐς τὸν δῆμον ἐσνεχθεῖη· ἐπεὶ δ' οὐκ ἐθέλετε
προβουλεύσαι, ἐκεῖνος αὐτὸς αἰρήσεται.

καὶ τούτου οὐδ' ἄλλο τι τῇ γερονσίᾳ ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ ἐπε- 4
κοινώνησεν, ἀλλ' ἐς τὸν δῆμον ἀντικρυς πάνθ' ὅσα ἐβούλετο ἐπέ-
φερεν. ἐθέλησας δ' οὖν καὶ ὡς ὁμογνώμονας τῶν πρώτων τινὰς 2
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λαβεῖν (καὶ γὰρ ἤλπιζε μετεγνωκέναι τε αὐτοὺς καὶ
πῃ καὶ τὸ πλῆθος φοβηθήσεσθαι) ἤρξατο ἀπὸ τοῦ συνάρχοντος,
καὶ ἐπέθετο αὐτοῦ εἰ τὰ τοῦ νόμου μέμφοιτο. ἐπεὶ τ' ἐκεῖνος οὐ- 3
δὲν ἀπεκρίνατο πλὴν ὅτι οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀρχῇ νεω-
τερισθῆναι τι, αὐτὸς τε πρὸς ἱκετείαν αὐτοῦ ἐτράπετο καὶ τὸν ὁμι-
λον συνδεηθῆναι οἱ ἔπεισεν, εἰπὼν ὅτι ἔξετε τὸν νόμον ἂν οὗτος
ἐθέλῃσῃ. ὁ οὖν Βίβουλος μέγα ἀναβοήσας “οὐχ ἔξετε” ἔφη “τὸν
νόμον τοῦτον ἐν τῷ ἔτει τούτῳ, οὐδ' ἂν πάντες ἐθέλῃσῃτε.” καὶ 4
ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν ἀπηλλάγη· ὁ δὲ δὴ Καῖσαρ τῶν μὲν ἄλλων τῶν
ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντων οὐδένα ἔτι διήρετο, δέισας μὴ καὶ ἐκείνων
τις ἐναντιωθῇ οἱ, τὸν δὲ δὴ Πομπήιον τὸν τε Κράσσον καίπερ
ἰδιωτεύοντας παραγαγὼν ἐκέλευσε γνώμην περὶ τῶν γεγραμμένων
ἀποφῆνασθαι, οὐχ ὅτι οὐκ ἡπίστιατο τὴν διάνοιαν αὐτῶν (σύμπαντα 5
γὰρ κοινῇ ἔπραττον) ἀλλ' ἵν' αὐτοῖς τε ἐκείνοις τιμῇ, ὅτι καίτοι
μηδεμίαν ἀρχὴν ἔχουσι συμβούλοις περὶ τοῦ νόμου χρῶντο, προσ-
θεῖη, καὶ τοὺς ἄλλους προσκαταπλήξῃεν, ὁμογνώμονας τοὺς πρώ-
τους τε ὁμολογουμένως ἐν τῇ πόλει τότε ὄντας καὶ μέγιστον παρὰ
πάντας δυναμένους λαβῶν, τῷ τε πλήθει καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο χα- 6
ρίσαιοτο, τεκμηριῶν ὅτι μήτ' ἀτόπου μήτ' ἀδίκου τινὸς ὀρέγοντο,
ἀλλ' ὧν καὶ ἐκεῖνοι καὶ δοκιμασταὶ καὶ ἐπαινέται γίγνοντο. ὁ τε 5
οὖν Πομπήσιος μάλα ἀσμένως “οὐκ ἐγὼ” ἔφη “μόνος ὦ Κνιρῖται
τὰ γεγραμμένα δοκιμάζω, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄλλη βουλή πᾶσα, δι' ὧν
οὐχ ὅτι τοῖς μετ' ἐμοῦ ἀλλὰ καὶ τοῖς μετὰ τοῦ Μετέλλου συστρα-
τευσαμένοις ποτὲ γῆν δοθῆναι ἐψηφίσατο. τότε μὲν οὖν (οὐ γὰρ 2
εὐπόρει τὸ δημόσιον) εὐχότως ἢ δόσις αὐτῆς ἀνεβλήθη· ἐν δὲ δὴ
τῷ παρόντι (παμπλοῦσιον γὰρ ὑπ' ἐμοῦ γέγονε) προσήκει καὶ ἐκεῖ-
νοις τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν ἐπικαρπίαν τῶν κοινῶν πό-

- 3 νων ἀποδοθῆναι. ταῦτ' εἰπὼν ἐπεξῆλθέ τε καὶ ἕκαστον τῶν γε-
γραμμένων, καὶ πάντα αὐτὰ ἐπῆρνεσεν, ὥστε τὸν ὁμίλον ἰσχυρῶς
ῆσθῆναι. ὁ οὖν Καῖσαρ ἰδὼν τοῦτο ἐκείνόν τε ἐπῆρετο εἰ βοηθή-
σοι οἱ προθύμως ἐπὶ τοὺς τάναντία σφίσι πρῶτοντας, καὶ τῷ πλή-
4 θει παρήρνεσε προσδεηθῆναι πρὸς τοῦτο αὐτοῦ. γενομένου δὲ τού-
του παρθεὶς ὁ Πομπήιος, ὅτι τῆς παρ' αὐτοῦ ἐπικουρίας, καίπερ
μηδεμίαν ἡγεμονίαν ἔχοντας, καὶ ὁ ὕπατος καὶ ὁ ὁμίλος ἔχρηξεν,
ἄλλα τε πολλὰ ἀνατιμῶν τε καὶ ἀποσεμνύνων αὐτὸν διελέξατο, καὶ
τέλος εἶπεν ὅτι, ἂν τις τολμήσῃ ξίφος ἀνελέσθαι, καὶ ἐγὼ τὴν
5 ἀσπίδα ἀναλήψομαι. ταῦθ' οὕτως ὑπὸ τοῦ Πομπήιου λεχθέντα
καὶ Κράσσος ἐπῆρνεσεν. ὥστ' εἰ καὶ τισι τῶν ἄλλων μὴ ἤρεσκεν,
... οἱ ἄλλως τε ἄνδρες ἀγαθοὶ νομιζόμενοι καὶ πρὸς τὸν Καῖσαρα
ἐχθρῶς, ὥς γε καὶ ἐδόκουν σφίσι, ἔχοντες (οὐ γὰρ πῶ ἢ καταλ-
λαγὴ αὐτῶν ἐκδηλὸς ἦν) συνήρουν οἷς ἐγεγράφει, πρόθυμοι πρὸς
τὴν τοῦ νόμου κύρωσιν ἐγένοντο.
- 6 οὐ μέντοι καὶ ὁ Βίβουλος ἐνεδίδον, ἀλλὰ τρεῖς δημάρχους συν-
αγωνιστὰς προσθέμενος ἐκόλυσε τὸ νομοθέτημα, καὶ τέλος, ἐπειδὴ
μηκέτ' αὐτῷ μηδεμίᾳ ἄλλῃ σκῆψις ἀναβολῆς ὑπελείπετο, ἱερομη-
νίαν ἐς πάσας ὁμοίως τὰς λοιπὰς τοῦ ἔτους ἡμέρας, ἐν ᾗ οὐδ' ἐς
ἐκκλησίαν ὁ δῆμος ἐκ τῶν νόμων συνελθεῖν ἐδύνατο, προηγόρευσεν.
- 2 καὶ ἐπειδὴ ὁ τε Καῖσαρ βραχὺ αὐτοῦ φροντίσας ὁρτὴν τινα ἡμέ-
ραν προεῖπεν ἵν' ἐν αὐτῇ νομοθετήσῃ, καὶ τὸ πλήθος νυκτὸς τὴν
ἀγορὰν προκατέλαβεν, ἐπῆλθε μετὰ τῶν παρεσκευασμένων, καὶ πρὸς
μὲν τὸ διοσκούρειον, ἀφ' οὗπερ ἐκεῖνος ἐδημηγόρει, διέπεσε, τὰ μὲν
3 αἰδοῖ τῶν ἀνθρώπων ὑπεικόντων οἱ, τὰ δὲ καὶ νομιζόντων αὐτὸν
μὴ καὶ ἐναντιωθῆσέσθαι σφισιν, ὥς δὲ ἄνω τε ἐγένετο καὶ ἀντι-
λέγειν ἐπειρᾶτο, αὐτὸς τε κατὰ τῶν ἀναβασμῶν ἐώσθη καὶ αἱ
ῥάβδοι αὐτοῦ συνετρίβησαν, πληγὰς τε καὶ τραύματα ἄλλοι τε καὶ
4 οἱ δῆμαρχοι ἔλαβον. καὶ ὁ μὲν νόμος οὕτως ἐκυρώθη, Βίβουλος
δὲ τότε μὲν ἀγαπητῶς ἐσώθη, τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐπείρασε μὲν ἐν τῷ
συνεδρίῳ αὐτὸν λῦσαι, ἐπείρανε δ' οὐδέν. τῇ γὰρ τοῦ πλήθους
5 σπουδῇ δεδολωμένοι πάντες ἡσύχαζον. ἀνεχώρησέ τε οὖν οἰκαδε,
καὶ οὐκέτι τὸ παρᾶπαν ἐς τὸ κοινὸν μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ ἔτους
ἡμέρας παρῆλθεν, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκίᾳ καταμένων αἰεὶ τῷ Καίσαρι,
ὅσάκις γε ἐνεωτέριζέ τι, ἐνετέλλετο διὰ τῶν ὑπηρετῶν ὅτι ἱερομηνία
τε εἴη καὶ οὐδὲν ὅσῳς ἐκ τῶν νόμων ἐν αὐτῇ δύνατο δοῦσθαι.
- 6 ἐπεχείρησε μὲν γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τούτοις Πούπλιός τις Ὑατίνιος δῆ-
μαρχος ἐς τὸ οἶκῳ καταθέσθαι, τῶν δὲ συναρχόντων οἱ ἐναν-

5 8 3 ...] ὅμως ἐπελ?
1 αἱ om 6 1 αἰνός

6 1 1 αἰς*

3 1 1 μὴκέτ'??

τιωθέντων οὐκ ἐνέβαλεν, ἀλλ' ἐκεῖνός τε οὕτω τῶν πολιτικῶν ἐξέστη
καὶ οἱ δῆμιονχοι οἱ συνεξετασθέντες αὐτῷ οὐκέτι οὐδὲν δημόσιον
ἔπραξαν. ὁ δ' οὖν Μέτελλος ὁ Κέλερ ὁ τε Κάτων, καὶ Μάρκος 7
τις δι' αὐτὸν Φαβόνιος, ζηλωτὴς ἐς τὰ μάλιστα αὐτοῦ ὢν, τέως
μὲν οὐτ' ὥμοσαν περὶ τοῦ νόμου (τοῦτο γὰρ ἀρξάμενον τότε, ὥσπερ
εἶπον, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀτόπων ἐγίνετο) καὶ ἀπισχυροῦντο,
ἄλλως τε καὶ ὁ Μέτελλος ἐς τὸν Νομικὸν ἀναφέρων, μηδέποτε
αὐτὸν συνεπαινέσειν· ὡς μέντοι ἡμέρα ἦ καὶ ἔμελλον τὰ τεταγμένα 2
ἐπιτίμια ὀφλήσειν, ὥμοσαν, ἥτοι κατὰ τὸ ἀνθρώπειον, ὅφ' οὐ πολ-
λοὶ ὑπισχυροῦνται τέ τι καὶ ἀπειλοῦσι ῥᾶον ἢ καὶ τῷ ἔργῳ ἐπεξίσαιν,
ἢ καὶ ὅτι μάλιστα ζημιωθήσεσθαι ἔμελλον, μηδὲν ἐκ τῆς ἰσχυρογνω-
μοσύνης σφῶν τὸ κοινὸν ὠφελήσαντες. ὁ τε οὖν νόμος οὕτως 3
ἐκκυρώθη, καὶ προσέτι καὶ ἡ τῶν Καμπανῶν γῆ τοῖς τρία τε πλείω
τε ἔτι τέκνα ἔχουσιν ἐδόθη. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄποικος τῶν Ρω-
μαίων ἢ Καπύη τότε πρῶτον ἐνομίσθη.

τὸ μὲν οὖν πλῆθος ἐκ τούτων ὁ Καῖσαρ ἀνηρτήσατο, τοὺς δ' 4
ἱππέας τὸ τριτημόριον σφισι τῶν τελῶν ἃ ἐμεμίσθωντο ἀφεί-
πασαί τε γὰρ αἱ τελωνίαι δι' αὐτῶν ἐγίνοντο, καὶ πολλάκις τῆς
βουλῆς δεηθέντες ὅπως ἐκδικίας τινὸς τύχωσιν οὐχ εὗραντο, ἄλλων
τε καὶ τοῦ Κάτωνος ἀντιπραξάντων. ὡς δ' οὖν καὶ τοῦτο τὸ 5
ἔθνος μηδ' ἀντειπόντος τινὸς ὠκείωσατο, πρῶτον μὲν τὰ πραχθέντα
ἐπὶ τοῦ Πομπηίου πάντα, μήτε τοῦ Λουκουλλίου μήτ' ἄλλον τινὸς
ἀντιστάντος, ἐβεβαίωσεν, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ διανομοθέτησε
μηδενὸς ἐναντιούμενον. οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὁ Κάτων ἀντεῖπέ τι, καίπερ 6
ἐν τῇ στρατηγίᾳ, ἣν μετὰ ταῦτα οὐ πολλῷ ὕστερον ἔσχε, μηδ' αὖ
τῆς τῶν νόμων αὐτοῦ προσηγορίας, ὡς καὶ Ἰουλίῳ ἐπικυλονμένων,
ἐπιμνησθεῖς· τὰ γὰρ δικαστήρια κατ' αὐτοὺς ἀποκλήρων τὸ ὄνομα
αὐτῶν γελοιότατα ἀπεκρύπτετο.

τούτους μὲν οὖν, ὅτι πάμπολλοὶ τέ εἰσι καὶ οὐδ' ὅτι οὖν τῇδε
τῇ συγγραφῇ συμβάλλονται, παραλείψω. Κύντος δὲ δὴ Φούβιος 8
Καλῆρος ἀναμῖξ πάντων τὰς ψήφους, ἐν γε ταῖς φιλονεικίαις, τὰ
τε χρειώτω πρὸς σφᾶς ὡς ἐκάστον τῶν γενῶν ἄγοντος καὶ τὰ ἀτο-
πώτερα ἐς ἐτέρους ἀπωθοντός, οὕσας ἐδρών, ἐνομοθέτησε στρα-
τηγῶν χωρὶς αὐτοὺς ὡς ἐκάστον ψηφίζεσθαι, ἵν' εἰ μὴ καὶ κατ'
ἄνδρα, τῷ κρύφῳ σφᾶς τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ τὰ γε ἔθνη αὐτῶν ἐκ-
δηλα ὅπως φρονοίη γίνοιτο.

τὰ μὲν οὖν ἄλλα αὐτὸς ὁ Καῖσαρ καὶ ἐσηγεῖτο καὶ συνεβού- 2
λενε καὶ διέταττε πάντα καθάπαξ τὰν τῇ πόλει, ὡς καὶ μόνος αὐ-

7 1 3 ὥμοσάν τι π. ποτε 2 1 ὡς] τῇ? 3 1 ὡς-
ληθήσεσθαι 4 3 αἱ om* 6 1 ἀπεκλήρων* 8 1 6 ἥθη

τῆς ἄρχων· ὅθεν περ χαριεντιζόμενοι τινες τὸ μὲν τοῦ Βιβούλου
 ὄνομα παντάπασιν ἀπεισιώπων, τὸν δὲ δὴ Καίσαρα δύναι καὶ ὀνό-
 μαζον καὶ ἔγραφον, Γάϊόν τε Καίσαρα καὶ Ἰούλιον Καίσαρα ὑπα-
 3 τεύειν λέγοντες· τὰ δὲ δὴ καθ' ἑαυτὸν δι' ἐτέρων διήγεν. τοῦτο
 γὰρ δὴ καὶ πάνυ ἰσχυρῶς ἐφνύλαξτο, μηδὲν αὐτὸς ἑαυτῷ δοῦναι·
 καὶ διὰ τοῦτο καὶ ῥᾶον πάνθ' ὅσων ἐπεθύμει κατειργάσατο. αὐ-
 τὸς μὲν γὰρ οὐδενὸς προσδεῖσθαι ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα τοῖς
 4 παροῦσιν ἀρκεῖσθαι ἐσκήπτετο· ἕτεροι δέ, ὥς καὶ ἀναγκαῖον καὶ
 χρησίμιον τοῖς πράγμασιν αὐτοῦ ὄντος, καὶ ἐσηγγήσαντο ὅσα ἡθέ-
 λησε καὶ κρυωθῆναι ἐποίησαν, οὐκ ἐν τῷ πλήθει μόνον ἀλλὰ καὶ
 5 ἐν αὐτῇ τῇ γερονσίᾳ. ὁ τε γὰρ ὁμιλος τοῦ τε Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς
 Γαλατίας τῆς ἐντὸς τῶν Ἀλπεων ἄρξαι αὐτῷ μετὰ τριῶν στρατο-
 πέδων ἐπὶ ἔτη πέντε ἔδωκε, καὶ ἡ βουλὴ τὴν τε Γαλατίαν τὴν ἐπέ-
 κεινα τῶν ὁρῶν καὶ στρατόπεδον ἕτερον προσεπέτρυσεν.
 9 φοβηθεὶς δ' οὖν καὶ ὥς μὴ τι ὁ Πομπήιος ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐ-
 τοῦ, ἐπειδὴ ὁ Γαβίνιος ὁ Ἀῦλος ὑπατεύσειν ἐμελλε, νεωτερίσῃ, ἐκεῖ-
 νόν τε ἅμα καὶ τὸν ἕτερον ὑπατοῦ Λούκιον Πίσωνα συγγενείας
 ἀνάγκη προσηταιρίσατο· τῷ μὲν γὰρ Πομπηίῳ τὴν θυγατέρα, καί-
 περ ἄλλῳ τινὶ ἡγγυηκῶς, συνώκισε, καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ Πίσωνος
 2 ἑγγμην. καὶ ὁ μὲν οὕτω πανταχόθεν ἐκρατύνθη, Κικέρων δὲ καὶ
 Λούκουλλος οὐκ ἀρεσκόμενοι τοῦτοις ἀποκτεῖναι τὸν τε Καίσαρα
 καὶ τὸν Πομπήιον διὰ Λουκίου τινὸς Ῥετίου ἐπεχείρησαν μὲν,
 οὐκ ἠδυνήθησαν δέ, ἀλλ' ὀλίγον καὶ αὐτοὶ προσαπώλοντο. προμη-
 νυθεὶς γὰρ ἐκεῖνος καὶ συλληφθεὶς πρὶν τι δοῦναι, κατέειπεν αὐτῶν·
 3 καὶ εἶγε μὴ καὶ τὸν Βίβουλον ὥς καὶ συνεπιβουλευόντά σφισιν
 ἐσηγγέλκει, πάντως ἂν τι δεινὸν ἐπεπόνθεσαν· νῦν δέ, ὅτι τοῦτον
 τῷ Πομπηίῳ τὸ πρᾶττόμενον δηλώσαντα ἀμυνόμενος ἡτιᾶτο, ὑπω-
 πτεύθη μὴδὲ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀληθεύειν, ἀλλ' ἐκ κατασκευασμοῦ
 τινὸς πρὸς συκοφαντίαν τῶν ἀντιστασιωτῶν σφῶν παρεσκευάσθαι.
 4 καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλλοι ἄλλα διεθρύλουν· οὐ γὰρ πού καὶ διη-
 λέγχθη τι, ἀλλ' ἐς τὸ πλήθος ὁ Ῥετίος ἰσαχθείς, καὶ μόνους οὕς
 εἶπον ὀνομάσας, ἐς τε τὸ οἶκῆμα ἐσέπεισε, κἀνταῦθα οὐ πολλῷ
 10 ὕστερον ἐδολοφονήθη· ὑποπτος δ' οὖν ἐκ τούτων ὁ Κικέρων τῷ τε
 Καίσαρι καὶ τῷ Πομπηίῳ γενόμενος ἐβειβαιώσατο τὴν ὑπόνοιαν ἐν
 τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀντωνίου ἀπολογίᾳ. οὗτος γὰρ πολλὰ μὲν καὶ δεινὰ
 καὶ τὸ ὑπήκοον τὸ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ἄρξας αὐτῆς, καὶ τὸ ἔνσπον-
 2 δον εἰργάσατο, πολλὰ δὲ καὶ ἀντέπαθεν. τὰ τε γὰρ τῶν Δαρδάνων
 καὶ τὰ τῶν πλησιοχώρων σφίσι πορθήσας οὐκ ἐτόλμησεν ἐπιόντας

αὐτοὺς ὑπομείναι, ἀλλ' ὥς καὶ ἐπ' ἄλλο τι μετὰ τῶν ἱππέων ὑπο-
χωρήσας ἔφυγεν, καὶ οὕτω τοὺς πεζοὺς ἐκείνοι περισχόντες ἐκ τε
τῆς χώρας βιαιῶς ἐξήλασαν καὶ τὴν λείαν προσαφείλοντο. τὸ δ' αὐτὸ ³
τοῦτο καὶ περὶ τοὺς συμμάχους τοὺς ἐν τῇ Μυσίᾳ ποιήσας ἠττήθη
πρὸς τῇ τῶν Ἰστροιανῶν πόλει πρὸς τῶν Σκυθῶν τῶν Βασταρῶν,
ἐπιβοηθησάντων αὐτοῖς, καὶ ἀπέδρα. οὐ μέντοι καὶ ἐπὶ τούτοις
αἰτίαν ἔσχεν, ἀλλ' ἐγράφη μὲν ἐπὶ τῇ τοῦ Κατίλινου συνωμοσίᾳ,
ἐάλω δὲ δι' ἐκείνα, καὶ συνέβη αὐτῷ, ὧν μὲν ἐκρίνετο, μὴ ἐλεγχθῆναι,
ὧν δ' οὐκ ἠτιμάετο, κολασθῆναι. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀπήλλαξεν, ὁ δὲ ⁴
δὴ Κικέρων ὑπὲρ αὐτοῦ τότε, ἅτε καὶ συνάρχοντός οἱ, ὑπερδικῶν
πλείστην κατὰ τοῦ Καίσαρος ὥς καὶ αἰτίου τῆς δίκης αὐτῷ γεγενη-
μένου καταδρομὴν ποιήσατο, καὶ τινα αὐτῷ καὶ προσελοιδόρησεν.
ὁ δ' ἤχθετο μὲν ἐπ' αὐτοῖς ὥσπερ εἰκὸς ἦν, οὐ μὴν οὐτ' εἶπεν οὐτ' ¹¹
ἔπραξεν ὑβριστικὸν ἐς αὐτὸν οὐδέν, καίπερ ὑπατεύων. τοὺς γὰρ πολ-
λοὺς ἔλεγε συγχὰ καὶ μάταια ἐξεπίτηδες ἐς τοὺς κρείττονάς σφω
ἐς φιλονεικίαν αὐτοὺς ὑπάγοντας ..., ἢ ἴσοι σφίσι καὶ ὅμοιοι, ἂν γέ
τι ὁμοιότροπον ἀντακούσωσι, δόξωσιν εἶναι· καὶ οὐκ ἤξιον ἀντί-
παλον ἐκ τούτου οὐδένα ἑαυτῷ ποιεῖν. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς τε ἄλ- ²
λοις τοῖς τι προπηλακίζουσιν αὐτὸν οὕτω προσεφέρετο, καὶ τότε
τὸν Κικέρωνα ὁρῶν οὐκ ἑαυτῷ τοσοῦτον λοιδορήσασθαι ἐθέλοντα
ὅσον ἀντακούσαι τι τῶν ὁμοίων ὥς γε καὶ παρισωθῆναι οἱ ἐπιθυ-
μοῦντα, βραχὺ τε αὐτοῦ ἐφρόντισε καὶ οὐδὲν ὧν ἔλεγε προσεποιή-
σατο, ἀλλ' εἶα αὐτὸν ἀφθόνως, καθάπερ τισὶν ἐπαίνοις ἑαυτοῦ,
ταῖς λοιδορίαις χρῆσθαι. οὐ μέντοι καὶ παντάπασιν ὀλιγώρως αὐ- ³
τοῦ ἔσχεν. ἐπιεικεστέρων μὲν γὰρ ὄντως φύσιν εἰλήχει, καὶ οὐ
πάνυ ῥαδίως ἐθνιοῦτο· συγχρόνως δ' ὄν, ἅτε καὶ ἐν τοσοῦτοις πρά-
γμασιν, ἐδικαίον, οὐ μὴν ὥστε καὶ δι' ὀργῆς ἢ καὶ παραχρησμά
πάντως αὐτὸ ποιεῖν. Θνυῖ μὲν δὴ οὐδὲν ἐχαρίζετο, τοῦ δὲ δὴ ⁴
καιροῦ διεσκόπει, καὶ τοὺς γε πλείους οὐδὲ αἰσθανομένους μετῆει.
οὐ γὰρ ὅπως δόξειεν ἀμύνασθαι τινὰς ἔπρασεν, ἀλλ' ὅπως ὅτι
ἀνεπιφθονώτατα πρὸς τὸ συμφέρον ἑαυτῷ πάντα διοικήσειεν. καὶ
διὰ τοῦτο καὶ ἀδήλως, καὶ ἐν οἷς ἥκιστα ἂν τις προσεδόκησε, τὰς
τιμωρίας ἐπῆγεν, τῆς τε φήμης ἕνεκα, τοῦ μὴ δοκεῖν ὀργίλως ἔχειν, ⁵
καὶ τοῦ μὴ τινα προαισθανόμενον προσηλάσασθαι ἢ καὶ προποιή-
σαι τι δεινὸν αὐτόν, πρὶν παθεῖν, ἐπιχειρῆσαι. οὐ γὰρ τῶν ἤδη
γεγονότων μᾶλλον τι αὐτῷ ἔμελεν ἢ ἵνα καὶ λυθείη. καὶ τούτου ⁶
πολλοῖς μὲν καὶ τῶν μεγάλα αὐτὸν λυπησάντων συνεγίνωσκεν ἢ καὶ
ἐπὶ βραχὺ ἐπεξῆει, ὅτι οὐδὲν ἔτι κακουργήσειν αὐτοὺς ἐπίστευεν·

^{3 3} πρὸς ante τῇ om
...] ἀπορρίπτειν?

^{4 4} αὐτῶν
^{2 3} ἑαυτῷ τι τοσ.*

^{11 1 4} ὑπαγαγόντας*
⁴ ὥστε καί*

πολλοὺς δὲ καὶ ἐπὶ πλεῖον τοῦ καθήκοντος ἐς ἀσφάλειαν ἐτιμωρεῖτο, λέγων ὅτι τὸ μὲν οὐκ ἂν ποτε ἀγένητον . . . τῆς κολάσεως ὑπερβολῇ πάντως τι δεινὸν πείσεται.

- 12 ἔξ οὖν τούτων τῶν λογισμῶν καὶ τότε αὐτὸς μὲν τὴν ἡσυχίαν ἤγε, τὸν δὲ δὴ Κλώδιον ἀντιχαρίσασθαι τι αὐτῷ, ὅτι τῆς μοιχείας αὐτοῦ οὐ κατηγόρησε, βουλόμενον αἰσθόμενος παρεσκεύασε κρύφα
2 κατὰ τοῦ Κικέρωνος. καὶ πρῶτον μὲν ἐς τὰ τοῦ πλήθους δικαιώματα αὐτῷ αὐτόν, ὅπως νομίμως ἐκποιήθῃ, συμπράττοντος αὐτῷ καὶ τοῦ Πομπηίου μετέστησεν, ἔπειτα δὲ δῆμαρχον εὐθὺς ἀποδεί-
3 χθῆναι διεπράξατο. οὗτος οὖν ὁ Κλώδιος ἐπεστόμισε μὲν καὶ τὸν Βίβουλον ἐσελθόντα τε ἐς τὴν ἀγορὰν ἐπ' ἐξόδῳ τῆς ἀρχῆς, καὶ διακοσούμενον μετὰ τῆς τοῦ ὄρκου πιστώσεως καὶ περὶ τῶν παρόν-
4 των δημηγορῆσαι, ἐπέθετο δὲ καὶ τῷ Κικέρωνι. καὶ ἐπειδὴ μὴ
696 ^{a. u.} ἐδόκει οἱ ῥάδιον εἶναι ἄνδρα ἀμύπολιν ἐν τῇ πολιτείᾳ διὰ τὴν τῶν λόγων δεινότητα δυνάμενον καταλῦσαι, τρέπεται πρὸς οἰκείωσιν οὐχ ὅτι τοῦ πλήθους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱππέων τῆς τε βουλῆς, παρ' οἷσπερ
5 ποῶ καὶ ὁ Κικέρων πλεῖστος ἐφέρετο, ἐλπίσας, ἂν τούτους σφετε- ρίσῃται, ῥαδίως αὐτόν, ἅτε καὶ διὰ φόβον μᾶλλον ἢ δι' εὐνοίαν
6 ἰσχύοντα, καθαιρήσειν. πεμπληθεὶς γὰρ ἐκ τῶν λόγων ἐλπεί, καὶ οὐκ ἐς τοσοῦτον οἱ τι ὠφελούμενοι ὑπ' αὐτοῦ ὥκειοῦντο ἐς ὅσον οἱ βλαπτόμενοι ἡλλοτριοῦντο. πρὸς γάρ τοι τῷ τοὺς πλείους τῶν ἀν-
7 θρώπων προχειρότερον ἐπὶ τοῖς δυσχερεστέροις ἀγαναχτεῖν ἢ τῶν ἀμεινόνων χάριν τισὶν ἔχειν, καὶ τοῖς μὲν συναγορεύουσι σφισιν ἀποδεδωκέναι τὸν μισθὸν νομίζειν, τοὺς δ' ἀντιδικήσαντας ἀμύνε-
8 σθαι τρόπον τινὰ προαιρεῖσθαι, πικροτάτους ἐχθροὺς ἑαυτῷ ἐσε- ποίει περιεῖναι τε καὶ τῶν κρατίστων αἰεὶ ποτε ἐπιχειρῶν καὶ τῇ παρ-
9 ρησίᾳ πρὸς πάντας ὁμοίως ἀκράτη καὶ κατακορεῖ χρώμενος, ἅτε καὶ τὴν δόξαν τοῦ δύνασθαι συνεῖναι τε καὶ εἰπεῖν ἂ μηδεὶς ἄλλος, καὶ
10 πρὸ τοῦ χρηστός εἶναι δοκεῖν, θηρώμενος. ἐκ τε οὖν τούτου, καὶ διότι μέγιστόν τε ἀνθρώπων ἡῦχει καὶ οὐδένα ἔξ ἴσου ἑαυτῷ ἤγεν, ἀλλ' ἐν τε τοῖς λόγοις ὁμοίως καὶ ἐν τῷ βίῳ πάντας τε ὑπερεφρόνει καὶ ἰσοδίατος οὐδενὶ ἡξίον εἶναι, φορτικός τε καὶ ἐπαχθὴς ἦν, καὶ ἀπὸ τούτων καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων οἷς ἤρεσκε, καὶ ἐφθονεῖτο καὶ
11 ἐμισεῖτο. ὁ οὖν Κλώδιος ἐλπίσας αὐτὸν διὰ ταῦτα, ἂν τὴν τε βουλήν καὶ τοὺς ἱππέας τὸν τε ὅμιλον προπαρασκευάσῃται, ταχὺ κατεργά-
12 σασθαι, τὸν τε σῖτον προῖκα αὐτῷ διένειμε (τὸ γὰρ μετρεῖσθαι τοῖς ἀπόροις τοῦ τε Γαβινίου ἤδη καὶ τοῦ Πίσωνος ὑπαυτερόντων ἐσηγή-
13 σατο) καὶ τὰ ἐταιρικά κολλήγια ἐπιχωρίως καλούμενα, ὅντα μὲν ἐκ

12 6 1 ἐποίει?
τὰ κολλ.?

7 3 λογισμοῖς ὥς καὶ

13 2 1 κολλ.]

τοῦ ἀρχαίου καταλνθέντα δὲ χρόνον τινά, ἀνενώσατο· τοῖς τε τιμηταῖς ἀπηγόρευσε μὴτ' ἀπαλείφειν ἐκ τινος τέλους μὴτ' ἀτιμάζειν μηδένα, χωρὶς ἢ εἴ τις παρ' ἀμφοτέροις σφίσι κριθεὶς ὑλοίη. τούτοις οὖν αὐτοὺς δελεάσας καὶ ἕτερόν τινα νόμον ἐγράψε, περὶ 3 οὗ διὰ πλειόνων ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰπεῖν, ὅπως σαφέστερος τοῖς πολλοῖς γένηται. τῆς γὰρ μαντείας τῆς δημοσίας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν, ὥσπερ εἶπον, ποιουμένης, τὸ μέγιστον κῦρος ἢ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἶχεν, οὕτως ὥστε τὰ μὲν ἄλλα οἰωνίσματα πολλὰ καὶ κατ' ἐκάστην προᾶξιν, ἐκεῖνο δὲ ἐσάπαξ ἐπὶ πάσῃ τῇ ἡμέρᾳ γίγνεσθαι. τοῦτό τε οὖν ἰδιώτατον ἐν αὐτῷ ἦν, καὶ ὅτι ἐπὶ μὲν 4 τῶν ἄλλων ἀπάντων ἢ ἐπέτρεπεπραχθῆναι τινα, καὶ ἐγίνετο μηδενὸς ἔτι κατ' ἕκαστον οἰωνίσματος ἐπαγομένου, ἢ ἐκώλυε, καὶ ἀνεχειρίζετο τι, τὰς δὲ δὴ τοῦ δήμου διασηφίσεις πάντως ἐπύσχευ, καὶ ἦν πρὸς αὐτὰς αἰεὶ διοσημία, εἴτε ἐναίσιον εἴτε ἐξαισίον ἐγένετο. καὶ τὸ μὲν αἴτιον τῆς νομίσεως ταύτης οὐκ ἔχω γράσαι, γράφω 5 δὲ τὰ λεγόμενα. ἐπεὶ οὖν πολλοὶ ἐμποδίζουσιν ἢ νόμων ἐσφορὰς ἢ ἀρχόντων καταστάσεις ἐς τὸν δῆμον ἐσαγομένους βουλόμενοι προεγγέλλον ὡς καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην μαντευσόμενοι, ὥστε μηδεμίαν ἐν αὐτῇ κύρωσιν τὸν δῆμον σχεῖν, φοβηθεὶς ὁ Κλωδίος μὴ γραψαμένου αὐτοῦ τὸν Κικέρωνα ἀναβολὴν τέ τινες 6 ἐκ τοῦ τοιούτου καὶ τριβὴν τῇ δίκῃ ἐμπούησωσιν, ἐσήνεγκε μηδένα τῶν ἀρχόντων ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς ψηφίσασθαι τι τὸν δῆμον ἀναγκαῖον εἶη, τὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ γιγνόμενα παρατηρεῖν.

τοιαῦτα μὲν τότε ἐπὶ τὸν Κικέρωνα συνέγραψεν. καὶ ἐπειδὴ 14 ἐκεῖνος, συνεῖς τὸ γιγνόμενον, Λούκιον Νίνιον Κοναδράτον δημιουργοῦντα ἐναρτιωθῆναι πᾶσι σφίσι ἀντιπαρεσκεύασεν, ἔδισε μὴ καὶ θόρυβος ἐκ τούτου καὶ διατριβὴ τις γένηται, καὶ ὑπῆλθεν αὐτὸν ἀπατήσας. προδιομολογησάμενος γὰρ αὐτῷ μὴδ' ὅτιοῦν, ἂν μὴδὲν 2 τῶν νομοθετουμένων ἐμποδίσῃ, κατ' αὐτοῦ γράψειν, ἔπειτα τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐκείνου καὶ τοῦ Νινίου ἄγοντος διανομοθέτησεν αὐτά, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τῷ Κικέρωνι ἐπεχείρησεν. καὶ ὁ μὲν οὕτω, καὶ 3 τοι φρονιμώτατος ἀξίων εἶναι, τότε ὑπὸ τοῦ Κλωδίου, εἶγε ἐκεῖνον ἀλλὰ μὴ τὸν Καίσαρα τοὺς τε ἄλλους τοὺς μετ' αὐτῶν συνεστηκότας δεῖ λέγειν, ἡπατήθη· ὁ δὲ δὴ νόμος ὃν μετὰ ταῦτα ὁ Κλωδίος ἐσήνεγκεν, ἄλλως μὲν οὐκ ἐδόκει ἐπ' αὐτῷ τίθεσθαι (οὐδὲ γὰρ 4 τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶχεν) ἀλλὰ κατὰ πάντων ὑπὸ τῶν πολλῶν τινὰ ἄνευ τῆς τοῦ δήμου καταγνώσεως ἀποκτενούμενων ἢ καὶ ἀπεκτονότων ἐσήγετο, ἐργῶ δὲ ἐπ' αὐτὸν ὅτι μάλιστα συνεγράφετο. ἔφερε 5

4 4 ἐπισχεῖν*
5 1 συνεσχηγέτο*

14 1 1 μὲν] τε?*

4 2 πολιτῶν

μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν βουλὴν, ὅτι τοῖς τε ὑπᾶτοῖς τὴν φυ-
 λακὴν τῆς πόλεως, δι' ἧσπερ καὶ τὰ τοιαῦτα σφίσι ποιεῖν ἔξδον
 ἐγίνετο, προσετιτάχει, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τοῦ Λεντούλου καὶ τῶν
 6 ἄλλων τῶν τότε θανατωθέντων κατεψήφιστο· οὐ μέντοι ἀλλ' ὁ
 Κικέρων, ἐπειδὴ καὶ ἐσηγγέλκει περὶ αὐτῶν καὶ ἐσήγητο αἰεὶ καὶ
 ἐπεφηφίκει καὶ τέλος καὶ τὴν τιμωρίαν σφῶν διὰ γε τῶν τὰ τοι-
 αῦτα ὑπηρετούντων ἐπεποιήτο, καὶ τὴν αἰτίαν μόνος ἢ καὶ μάλιστα
 7 ἔσχεν. καὶ διὰ τοῦτο τὰ τε ἄλλα ἰσχυρῶς αὐτῷ ἀντέπρασσε, καὶ
 τὴν βουλευτικὴν ἐσθλῆτα ἀπορρήψας ἐν τῇ ἱππᾷ περιενόστει, πάν-
 τας τε τοὺς τι δυνάμενους, οὐχ ὅπως τῶν ἐπιτηδείων ἀλλὰ καὶ
 τῶν ἀντιστασιωτῶν, καὶ μάλιστα τὸν τε Πομπήιον καὶ τὸν Καί-
 σαρα ἅτε μὴδὲ τὴν ἔχθραν αὐτοῦ προσποιούμενον, καὶ ἡμέρας καὶ
 15 νυκτὸς ὁμοίως περιῶν ἐθεράπευεν. καὶ βεβούλοντο γὰρ καὶ ἐκεῖνοι
 μῆτε τὸν Κλώδιον αὐτοὶ παρεσκευασμένοι μῆτε τοῖς γεγραμμένοις
 ὑπ' αὐτοῦ ἀρέσκεσθαι δοκεῖν, τοιάνδε τινα ἐπὶ τὸν Κικέρωνα ἀπά-
 2 την, σφίσι μὲν εὐπρεπῇ ἐκείνῳ δὲ δὴ ἀφανῇ, προσεξεῦρον. ὁ μὲν
 γὰρ Καῖσαρ ὑπέκτειν αὐτῷ συνεβούλευε, μὴ καὶ κατὰ χώραν μεί-
 νας ἀπόλῃται· καὶ ἵνα γε μᾶλλον ὑπ' εὐνοίας τοῦτο ποιεῖν πιστευθῇ,
 ὑποστρατήγῳ οἱ χρήσεσθαι ἐπισχεῖτο, ὅπως μὴ μετ' ὀνείδους ὥς
 καὶ ὑπεύθυνος ὢν, ἀλλ' ἐπὶ τε ἀρχῆς καὶ μετὰ τιμῆς ἐκποδῶν δὴ
 3 τῷ Κλώδιῳ γένηται. ὁ δὲ δὴ Πομπήιος τούτου μὲν αὐτόν, τό τε
 πρῶγμα ἀπόδρασιν ἄντικρυς ὀνομάζων, καὶ ἐς τὸν Καῖσαρα ὥς γε
 καὶ κατ' ἔχθραν οὐκ ἐπιτηδείως οἱ συμβουλευόντα ὑποσημαίνων,
 ἀπέτρεπε, γνώμην δὲ ἐδίδου καταμείναι καὶ ἑαυτῷ τε ἅμῃ καὶ τῇ
 βουλῇ μετὰ παρησίας βοηθῆσαι, τὸν τε Κλώδιον εὐθὺς ἀμύνα-
 4 σθαι· οὔτε γὰρ διαπράξασθαι τι αὐτὸν παρόντος τε ἐκείνου καὶ
 ἐναντιουμένου δυνήσεσθαι ἔλεγε, καὶ προσέτι καὶ δίκην δώσειν καὶ
 ἑαυτοῦ τι πρὸς τοῦτο συμπράξαντος. τοιοῦτους αὐτῶν λόγους λε-
 γόντων, οὐχ ὅτι ἐναντία ἀλλήλοις ἐγίνωσκον, ἀλλ' ἵν' ἐκεῖνον ἀνυ-
 5 πόπτως ἀπατήσωσι, τῷ Πομπήιῳ προσέθετο. οὔτε γὰρ προϋπώ-
 πτενέ τι ἐς αὐτόν, καὶ ἐπίστενε πάντως ὑπ' αὐτοῦ σωθήσεσθαι.
 τῶν τε γὰρ ἄλλων πολλοὶ καὶ ἡδοῦντο αὐτόν καὶ ἐτίμων, ὥστε καὶ
 κινδυνεύοντας συχνὸς τοὺς μὲν παρὰ τῶν δικαστῶν τοὺς δὲ καὶ
 6 παρ' αὐτῶν τῶν κατηγόρων ῥύεσθαι· καὶ ὁ Κλώδιος, ἅτε καὶ ἐν
 γένει ποτὲ αὐτῷ γενόμενος καὶ συστρατεύσας ἐπὶ πολὺν χρόνον,
 οὐδὲν ὅ τι οὐ κατὰ γνώμην αὐτοῦ ἐδόκει ποιῆσειν. τὸν τε Γαβί-
 νιον ἄντικρυς, ἅτε καὶ πάνν φίλον αὐτῷ ὄντα, καὶ τὸν Πίσωνα
 ἀπὸ τε τῆς ἐπιεικείας καὶ διὰ τὴν τοῦ Καίσαρος συγγένειαν ὑπάρ-

ξείν οἱ προσεδόκησεν. τούτοις τε οὖν τοῖς λογισμοῖς κρατήσιν ἐλ- 16
πίσας (καὶ γὰρ ἐθάρσκει παρὰ λόγον ὥσπερ ἀνέξετάστως ἐδεδίει),
καὶ φοβηθεὶς μὴ καὶ ἐκ πονηροῦ συνειδότος τὴν ἀποδημίαν πε-
ποιῆσθαι δόξῃ, τῷ μὲν Καῖσاري χάριν δὴ τινα ἔχειν ἔλεγε, τῷ δὲ
δὴ Πομπηίῳ ἐπέσθη.

καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀπατηθεὶς παρεσκευάζετο ὡς καὶ πολὺ τῶν 2
ἐχθρῶν ὑπεροίσων. πρὸς γὰρ δὴ τοῖς εἰρημένοις, οἳ τε ἱππεῖς συν-
ελθόντες ἐς τὸ Καπιτώλιον πρέσβεις ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τε τοὺς ὑπάτους
καὶ πρὸς τὴν γερονσίαν, ἄλλους τέ τινες ἐκ σφῶν καὶ βουλευτὰς
τόν τε Ὀρτησίον τὸν Κύντορ καὶ Γάιον Κουρίωνα, ἔπεισαν· καὶ 3
ὁ Νίνιος τὰ τε ἄλλα αὐτῷ συνήρετο, καὶ τὴν ἐσθῆτα τῷ πλήθει
ὡς καὶ ἐπὶ τινι κοινῇ συμφορᾷ μεταβαλεῖν παρήγεσεν. καὶ πολλοὶ
τοῦτο καὶ τῶν βουλευτῶν, καὶ οὐ πρότερόν γε μετεβάλλοντο πρὶν 4
τοὺς ὑπάτους σφίσι διὰ προγραφῆς ἐπιτιμῆσαι. ἀλλ' ἦν γὰρ τὰ 4
τῶν ἀντιστασιωτῶν αὐτοῦ δυνατώτερα, οὔτε ὁ Κλώδιος χρηματί-
σασθαι τι ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ Νινίῳ ἐπέτρεψεν, οὔτε Γαβίνιος τὴν
πρόσοδον τοῖς ἱππεῦσιν ἐς τὴν βουλήν ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ ἕνα τινὰ
αὐτῶν, ὡς πολλὸς ἐνέκειτο, καὶ ἐκ τῆς πολιτείας ἐξήλασεν, τῷ τε
Ὀρτησίῳ καὶ τῷ Κουρίωνι, οἳ καὶ ἀθροισθεῖσι σφίσι συνεγένοντο 5
καὶ τὴν πρεσβείαν ὑπέστησαν, ἐπεκάλει. καὶ αὐτοὺς ὁ Κλώδιος ἐς 5
τὸ πλῆθος ἐσαγαγὼν πληγαῖς ἐπὶ τῇ πρεσβείᾳ διὰ τινων προπαρε-
σκευασμένων συνέκοψεν. καὶ μετὰ ταῦτα ὁ τε Πίσων, καίπερ εὐ-
νοϊκῶς τῷ Κικέρωνι δοκῶν ἔχειν, καὶ συμβουλευσας γε αὐτῷ, ὡς
ἐώρα ἀδύνατον ὃν ἄλλως αὐτὸν σωθῆναι, προὔπεξελεθεῖν, ὅμως
ἐπειδὴ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ὠργίσθη, παρήλθεν ἐς τὴν ἐκκλησίαν ὅτε 6
πρῶτον ἠδυνήθη (τὰ γὰρ πολλὰ ἠρρώσκει), καὶ πνυθόμενον τοῦ
Κλώδιον τίνα γνώμην περὶ τῶν γεγραμμένων ἔχοι, εἶπεν ὅτι οὐδὲν
μοι οὐτ' ὤμῳ οὔτε σκυθρωπὸν ἔργον ἀρέσκει· καὶ ὁ Γαβίνιος
ἐρωτηθεὶς τὸ αὐτὸ τοῦτο οὐχ ὅπως ἐκεῖνον ἐπῆρσεν, ἀλλὰ καὶ τῶν
ἱππέων τῆς τε βουλῆς προσκατηγόρησεν. ὁ μὲντοι Καῖσαρ (ἔξω 17
γὰρ τοῦ τείχους ὁ Κλώδιος δι' αὐτόν, ἐπειδὴ περ ἐξεστράτευστο,
τὸν ὅμιλον συναγαγὼν καὶ ἐκεῖνον ἐπιγνώμονα τῶν γεγραμμένων
ἐποίησατο) τὴν μὲν παρανομίαν τῶν περὶ τὸν Λέντουλον πραχθέν-
των κατεψηφίσατο, τὴν μὲντοι τιμωρίαν τὴν ἐπ' αὐτοῖς γραφομέ- 2
νην οὐκ ἐδοκίμασεν· ὅσα μὲν γὰρ περὶ τῶν τότε γενομένων ἐφρό-
νησε, πάντας εἰδέναι ἔφη (τὴν γὰρ σώζουσάν σφας ψῆφον δεδο-
κῶς ἦν), οὐ μὲν καὶ προσήκειν ἐπὶ τοῖς παρεληλυθόσι τοιοῦτόν
τινα νόμον συγγράφεσθαι. Καῖσαρ μὲν ταῦτ' εἶπεν, Κράσσος δὲ 3

16 2 4 πρὸς οἱ* 3 3 μεταβάλλειν* 4 βουλευτῶν ἐποίησαν,
καὶ? μετεβάλλοντο* 17 1 4 μὲν γὰρ παρ.

- διὰ μὲν τοῦ νείος βοήθειάν τινα τῷ Κικέρωνι ἐνεδείκνυτο, αὐτὸς δὲ τὰ τοῦ πλήθους ἔπρασσεν. καὶ ὁ Πομπήιος ἐπισχεῖτο μὲν αὐτῷ τὴν ἐπικουρίαν, στήψεις δὲ τινὰς ἄλλοτε ἄλλας ποιούμενος καὶ ἀποδημίας συχνὰς ἐπίτηδες στελλόμενος οὐκ ἐπήμυνεν. ἰδὼν οὖν ταῦτα ὁ Κικέρων καὶ φοβηθεὶς αὐτοῖς ἐπεχείρησε μὲν ὅπλα ἄρσθαι (τά τε γὰρ ἄλλα καὶ τὸν Πομπήιον φανερώς προεπηλύκιζε), κωλυθεὶς δὲ ὑπὸ τε τοῦ Κάτωνος καὶ τοῦ Ὀρτησίου, μὴ καὶ ἐμφύλιος ἐκ τούτου πόλεμος γένηται, τότε δὴ καὶ ἄκων μετὰ τε αἰσχύνῃς καὶ μετὰ κακοδοξίας, ὥς καὶ ἐκ τοῦ συνειδότος ἐθελοντῆς πεφευγώς, μετέστη. πρὶν δὲ δὴ ἀφορμῆσαι, ἔς τε τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη καὶ ἀγαλιματίον τι Ἀθηνᾶς ἀνέθηκε, φυλακίδα αὐτὴν ὀνομάσας. ἐπεξῆλθε δὲ ἐς Σικελίαν· προστάτης τε γὰρ αὐτῇ ἐγεγόνει, καὶ ἑλπίδα πολλὴν ἔν τε τοῖς δήμοις καὶ ἐν τοῖς ἰδιώταις τῷ τε ἄρχοντι αὐτῆς εἶχε τιμηθήσεσθαι. φυγόντος δ' αὐτοῦ ὁ νόμιος τὸ κύρος, οὐχ ὅπως οὐκ ἐναντιωθέντος τινός, ἀλλὰ καὶ σπουδασάντων ἄλλων τε καὶ αὐτῶν ἐκείνων οἱ ὑπὲρ τοῦ Κικέρωνος ἀνὰ πρώτους πράττειν ἐδόκουν, ἐπειδὴ περ ἅπαξ ἐκποδὼν ἐγεγόνει, ἔλαβεν· καὶ ἥ τε οὐσία αὐτοῦ ἐδημεύθη, καὶ ἡ οἰκία ὥσπερ τινὸς πολέμου κατεσχάφη, τό τε ἔδαφος αὐτῆς ἐς νεὼν ἑλευθερίας ἀνέθηκεν.
- αὐτῷ τε ἐκέλευε ἥ τε φυγὴ ἐπειμύθη καὶ ἥ ἐν τῇ Σικελίᾳ διατριβὴ ἀπερρήθη· τρισχιλίους τε γὰρ καὶ ἑπτακοσίους καὶ πεντήκοντα σταδίους ὑπὲρ τὴν Ῥώμην ὑπεωρίσθη, καὶ προσεπεκηρύχθη ἵν' εἰ δὴ ποτε ἐντὸς αὐτῶν φανείη, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ὑποδεξάμενοι αὐτὸν ἀνατὶ διώλονται.
- καὶ ὁ μὲν ἐς τὴν Μακεδονίαν διὰ τοῦτο μετέστη καὶ ἐκεῖ διέτριβεν ὀδυρόμενος· ἐντυχὼν δ' αὐτῷ Φιλίσκος τις ἀνὴρ ἔν τε ταῖς Ἀθήναις συγγεγονώς οἱ καὶ τότε κατὰ τὴν τέχνην συντυχὼν “οὐκ αἰσχύνῃ” ἔφη, “ὦ Κικέρων, θρηνῶν καὶ γυναικίως διακείμενος; ὥς ἔγωγε οὐ ποτ' ἂν σε προσεδόκησα οὕτω μαλακισθήσεσθαι, πολλῆς μὲν παιδείας καὶ παντοδαπῆς μετεσχηκότα, πολλοῖς δὲ καὶ συνηγορηκότα.” καὶ ὃς ὑπολαβὼν εἶπεν “ἀλλ' οὐδὲν τοι ὁμοίον ἐστίν, ὦ Φιλίσκε, ὑπὲρ ἄλλων τέ τινα λέγειν καὶ ἑαυτῷ συμβουλεύειν. τὰ μὲν γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων λεγόμενα, ἀπ' ὁρθῆς καὶ ἀδιαφθόρου τῆς γνώμης προϊόντα, καιρὸν ἐς τὰ μάλιστα λαμβάνει· ὅταν δὲ δὴ πάθημά τι τὴν ψυχὴν καταλάβῃ, θολοῦται καὶ σκοτοῦται καὶ οὐδὲν δύναται καίριον ἐννοῆσαι. ὅθεν πον πᾶν καλῶς εἴρηται ὅτι ῥᾶον παραινέσαι ἐτέροις ἐστὶν ἢ αὐτὸν παθόντα καρτερεῖν.” “λέγεις μὲν τι” ἔφη ὁ Φιλίσκος “ἀνθρώπινον· οὐ μέντοι

καὶ ἤξιουν σε, τοσαύτη μὲν φρονήσει κεχορημένον τοσαύτην δὲ σοφίαν ἡσυχότα, μὴ οὐ προπαρεσκευάσθαι πρὸς πάντα τὰ ἀνθρώπινα, ἢ εἴ τι καὶ παράλογόν σοι προσπέσοι, μήτοι γε καὶ ἄφρακτόν σε εὖροι. ἐπεὶ δ' οὖν ἐν τούτῳ καθέστηκας, ... καὶ γὰρ ἢ τι ὠφελήσαιμι σε διαλεξάμενός τι τῶν προσφόρων, ἢ ὥσπερ οἱ τὰ φορτία συναιρούμενοί τισιν ἐπικουρίζουσιν αὐτούς, καὶ ἐγὼ σοι τὸ πάθος τοῦτο ἐπελαφρύναιμι, τοσούτῳ ὅσον ἐκείνων ὅσω μὴδὲ τὸ βραχύτατον αὐτοῦ μεταλήψομαι. οὐ γὰρ πον καὶ ἀπαξιούσεις παρὰ τινὸς παρ' ἑτέρου τυχεῖν. εἰ μὲν γὰρ αὐτάρκης ἑαυτῷ ἦσθα, οὐδὲν ἂν ἡμῖν τῶν λόγων τούτων ἔδει· νῦν δ' ὁμοιον πέπονθας ὥσπερ εἰ Ἱπποκράτης ἢ Δημοκρίδης ἢ καὶ ἄλλος τις τῶν πάντων ἰατρῶν νοσήματι δυνάμει περιπεσὼν ἀλλοτριᾷ χειρὶ πρὸς τὴν ἄκασιν αὐτοῦ προσδεθῇ.” “ἀλλ' εἴ γέ τινα” ἔφη ὁ Κικέρων “τοιοῦτον ἔχεις λόγον ὥστε τὴν ἀχλὺν μου ταύτην ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἀφελῆν καὶ ἐς τὸ ἀρχαῖόν με φῶς ἐπαναγαγεῖν, ἐτοιμότητός εἰμι ἀκούειν. ὥσπερ γὰρ τῶν φαρμάκων, οὕτω δὴ καὶ τῶν λόγων καὶ διαφοραὶ πολλαὶ καὶ δυνάμεις ποικίλαι εἰσὶν, ὥστ' οὐδὲν θαυμαστόν εἰ καὶ ἐμὲ τὸν λαμπρὸν ἐν τε τῇ γερονσίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῖς τε δικαστηρίοις σοφία τινὶ καταιονήσεται.”

“φέρε οὖν” εἶπεν ὁ Φιλίσκος, “ἐπειδὴ περ ἀκούειν ἔτοιμος εἰ, σκεψώμεθα πρῶτον μὲν εἰ κακὰ ὥς ἀληθῶς ἐστὶ ταῦτα τὰ περιεστηκότα σε, ἔπειτα δὲ τίνα τρόπον αὐτὰ ἀκεσώμεθα. ἐγὼ τοίνυν πρῶτον μὲν ὑπάρχοντων ὁρῶ σε ὑγιαίνοντα τῷ σώματι καὶ εὖ μάλα ἐρρωμένον, ὅπερ πον πρῶτον κατὰ φύσιν ἀγαθόν ἐστιν ἀνθρώποις, ἔπειτα δὲ τὰ ἐπιτήδεια αὐτάρκη κεκτημένον, ὥστε μήτε πεινῆν μήτε διψῆν ἢ ὀίον ἢ καὶ ἄλλο τι ἄτοπον ὑπ' ἀπορίας ὑπομένειν, ὃ δὴ καὶ δεύτερον εἰκότως ἂν τις ἀγαθὸν ἀνθρώπῳ φέσει τιθεῖν. ὅταν γὰρ τινι ἢ τε τοῦ σώματος σύστασις εὖ ἔχῃ καὶ διαρκεῖν ἀφροντιστῶν δύνηται, πάντα τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν ἐπιβάλλοντα καρποῦται.” ὁ οὖν Κικέρων ὑπολαβὼν ἔφη “ἀλλ' οὐδὲν τῶν τοιούτων ὀφελὸς ἐστίν, ὅταν του τὴν ψυχὴν λυπῇ τι καὶ δάκνῃ· πολλῷ γὰρ πλείον αἱ ἐκείνης φροντίδες ταλαιπωροῦσί τινα ἢ αἱ τοῦ σώματος ἐπάθειαι τέρπονσιν. ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν οὐδὲν οὔτε τῆς τοῦ σώματος ὑγείας προτιμῶ, νοσῶν γε τὴν γνώμην, οὔτε τῆς τῶν ἐπιτηδείων εὐπορίας· πολλῶν γὰρ ἀπεστέρημαι.” καὶ ὅς “καὶ τοῦτό σε” ἔφη “λυπεῖ; εἰ μὲν γὰρ ἐνδείσεσθαι τῶν ἀναγκαίων ἐμελλες, λόγον ἂν τινα εἶχεν ἄχθεσθαί σε τοῖς ἀπολωλόσιν· εἰ δὲ ἐκπλεῖ σοι πάντα τὰ ἐπιτήδεια ὑπάρχει, τί ἀνίᾳ ὅτι μὴ καὶ πλείω κέκτησαι; πᾶν γὰρ τὸ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν τινὶ ὄν περιττόν ἐστι,

- 3 καὶ ἐν τῷ ἴσῳ καὶ παρὸν καὶ ἀπὸν καθέστηκεν, ἐπεὶ τοι καὶ πρό-
τερον οὐδὲν δὴ πον τοῖς μὴ ἀναγκαίοις ἐχρῶ, ὥστε καὶ τότε μὴ
εἶναι ὦν μὴ ἐχρηζες, ἢ καὶ νῦν εἶναι ὦν μὴ δέη, νόμιζε. καὶ γὰρ
οὐδὲ πατρῷά σοι τὰ πολλὰ αὐτῶν γέγονεν, ὥστε σε σπουδὴν ἰδιω-
τέραν περὶ αὐτὰ ποιεῖσθαι, ἀλλ' ὑπὸ τε τῆς γλώττης καὶ ὑπὸ τῶν
- 4 λόγων σου πεπόρισται, δι' οὓς καὶ ἀπόλωλεν. οὐκ οὖν ἀγανακτεῖν
προσῆκει εἰ καθάπερ ἐκτῆθη τινά, οὕτω καὶ ἀπεβλήθη. οὐδὲ γὰρ
οὐδ' οἱ ναύκληροι πάνυ χαλεπῶς φέρουσι πολλὰ ζημιούμενοι· λογι-
ζεσθαι γάρ, οἶμαι, φρονίμως ἐπίστανται ὅτι ἢ θάλαττα ἢ διδοῦσά
σφισιν αὐτὰ καὶ ἀφαιρεῖται.
- 21 καὶ περὶ μὲν τούτων ἱκανά· ἀποχρῆν τε γὰρ ἀνθρώπῳ πρὸς
ἐδαιμονίαν τὸ τὰ ἀρκοῦντα κεκτῆσθαι καὶ μηδενὸς ὦν τὸ σῶμα
χρηζέι προσδεῖσθαι νομίζω, καὶ πᾶν τὸ περιττὸν καὶ φροντίδας καὶ
- 2 πράγματα καὶ φθόνους ἔχειν ἡγοῦμαι. ἐπειδὴ δὲ ἐρησθαι ὅτι οὐ-
δεμία ἀπόλαυσις τῶν τοῦ σώματος ἀγαθῶν ἐστίν, ἂν μὴ καὶ τὰ
τῆς ψυχῆς προσυπάρχη τινί, ἔστι μὲν ἀληθὴς ὁ λόγος (ἀδύνατον
γάρ, κακῶς αὐτῆς ἐχούσης, μὴ οὐ καὶ τοῦτ' αὐτῇ συννοσεῖν), ἐγὼ
μέντοι πολλῶ ῥᾶον οἶμαι εἶναι τῆς εὐεξίας τῆς γνώμης ἐπιμελη-
- 3 θῆναί τινι ἢ τῆς τοῦ σώματος. τοῦτο μὲν γάρ, ἅτε καὶ σάρκινον
ᾧ, πολλὰ μὲν ἄτοπα ἐν ἑαυτῷ ἔχει, πολλῆς δὲ ἐπικουρίας παρὰ
τοῦ δαιμονίου δεῖται· ἐκείνη δὲ δῆ, οἷα θεοτέρας φύσεως οὖσα,
καὶ ῥυθμιζεσθαι καὶ ρυθμεῖσθαι ῥαδίως δύναται. οὐκοῦν κἀν-
ταῦθα ἴδωμεν τί τέ σοι τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν ἀπέστη, καὶ τί
- 22 τῶν κακῶν προσγενόμενον οὐκ ἂν ἀποτραπείμεθα. ὁρῶ τοίνυν
ἔγωγε πρῶτον μὲν φρονιμώτατόν σε ἀνθρώπων ὄντα· τεκμήριον
δὲ ὅτι πλεῖστα μὲν καὶ τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμιον, ἐν οἷς συνεβού-
λευσάς τι αὐτοῖς, ἐπεισας, πλεῖστα δὲ καὶ τοὺς ἰδιώτας, ἐν οἷς συν-
- 2 ἡγόρησάς σφισιν, ὠφέλησας. ἔπειτα δὲ καὶ δικαιοτάτον. πανταχοῦ
γούν ὑπὲρ τε τῆς πατρίδος καὶ τῶν φίλων ἀνταγωνιζόμενος τοῖς
ἐπιβουλεύουσιν αὐτοῖς ἐξήτασαι· καὶ αὐτὰ γε ταῦτα ἃ νῦν πέπονθας,
οὐ δι' ἄλλο τι συμβέβηκέ σοι ἢ ὅτι πάνθ' ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ τῆς
- 3 πολιτείας καὶ λέγων καὶ πράττων διετέλεις. καὶ μὴν ὅτι καὶ σωφροσύ-
νης ἐς τὰ πρῶτα ἀνήκεις, αὐτὸ τὸ ἐπιτήδευμά σου δηλοῖ· οὐ γὰρ
οἷόν τ' ἐστὶ δουλεύοντά τινι ταῖς τοῦ σώματος ἡδοναῖς ἐν μέσῳ τε
αἰετὶ φαίνεσθαι καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀναστρέφεσθαι, μαρτύρια τὰ ἡμερινὰ
- 4 ἔργα τῶν νυκτερινῶν ποιούμενον. οὕτω δὲ δὴ τούτων ἐχόντων ἐγὼ
μὲν σε καὶ ἀνδρείότατον ᾤμην εἶναι, τοσαύτη μὲν ῥώμῃ διανοίας
τοσαύτῃ δὲ καὶ ἰσχύϊ λόγων χρώμενον· σὺ δέ, ὥς ζοικας, αὐτὸς ἐαν-
τοῦ, ἐκπλαγείς ὅτι παρὰ τε τὴν ἐλπίδα καὶ παρὰ τὴν ἄξιαν ἔπται-
- 5 σας, παρήρησά τι τοῦ σφόδρα ἀνδρείου. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εὐθὺς

ἀπολήψῃ· τοιούτων δὲ τῶν κατὰ σὲ ὄντων, καὶ εὖ μὲν ἤκοντος τοῦ σώματος εὖ δὲ καὶ τῆς ψυχῆς, οὐχ ὁρῶ τί τὸ λυποῦν ἐστὶ σε.”

ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος ὁ Κικέρων ἔφη “οὐ δοκεῖ οὖν σοι μέγα 23 κακὸν εἶναι ἀτιμία καὶ φνυγὴ, καὶ τὸ μῆτ’ οἴκοι διατρίβειν ... μετὰ τῶν φίλων εἶναι, ἀλλ’ ἐκ τῆς πατρίδος μεθ’ ὑβρεως ἐκπεπωκότα ζῆν ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ καὶ ἀλᾶσθαι, φυγάδα προσυγορευόμενον, καὶ γέλωτα μὲν τοῖς ἐχθροῖς αἶσχος δὲ τοῖς οἰκέλοις παρέχοντα.” “οὐ· 2 δαμῇ ξιμοιγέ” εἶπεν ὁ Φιλίσκος. “δύο γὰρ τούτων ὄντων ἐξ ὧν συνεστήκαμεν, ψυχῆς τε καὶ σώματος, καὶ ῥητῶν ἐκατέρω παρ’ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν δεδομένων, εἰ μὲν τι περὶ ταῦθ’ ἁμαρτάνοιτο, καὶ βλαβερὸν ἂν εἰκότως καὶ αἰσχροῦν νομίζοιτο, εἰ δ’ ὁρθῶς ἔχοι, καὶ μᾶλλον ἂν ὠφέλιμον εἴη. ὁ καὶ σοὶ 3 νῦν ὑπάρχει. τὰ γὰρ δὴ ἄλλ’ ἐκεῖνα καὶ αἱ ἀτιμίαι, καὶ εἰ δὴ τι τοιοῦτον ἕτερον, νόμῳ τε καὶ δοκῇσι τινὶ καὶ αἰσχροῦ καὶ κακὰ ἐστί, καὶ οὐδὲν οὔτε τῷ σώματι οὔτε τῇ ψυχῇ λυμαίνεται. ποῖον μὲν γὰρ ἂν σῶμα εἰπεῖν ἔχοις νεροσηχὸς ἢ καὶ ἀπολωλός, ποῖαν δὲ ψυχὴν ἀδίκωτέραν ἢ καὶ ἁμαρτεστέραν γεγενῆσθαι ὑπ’ ἀτιμίας καὶ φνυγῆς ἢ καὶ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐχ ὁρῶ. τὸ 4 δὲ αἴτιον ὅτι οὐδὲν σφῶν φύσει κακὸν ἐστίν, ὥσπερ οὐδ’ ἡ ἐπιτιμία οὐδ’ ἡ ἐν τῇ πατρίδι διατριβὴ φύσει χρηστή, ἀλλ’ ὁποῖα ποτ’ ἂν τις ἕκαστος ἡμῶν περὶ αὐτὰ δοξάσῃ, τοιαῦτα καὶ δοκεῖ εἶναι. ἀντίκα τὴν ἀτιμίαν οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς παντελῶς ἀνθρωποὶ νομίζουσιν, ἀλλ’ ἐστὶν ἃ τῶν ἔργων ἐπαίτια παρὰ τισὶν ὄντα παρ’ ἄλλοις ἐπαινεῖται, καὶ ἕτερα πρὸς τινῶν τιμώμενα πρὸς ἑτέρων κολάζεται· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ τὴν ἀρχὴν οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τὸ ἔργον αὐτῆς ἴσασι. καὶ πάντῃ εἰκότως· ὅσα γὰρ μὴ προσάπτεται τῶν τῇ 6 φύσει τοῦ ἀνθρώπου προσηκόντων, οὐδ’ ἀνήκειν ἐς αὐτὸν νομίζεται. ὥσπερ ἂν οὖν, εἰ κρίσις τις ἢ καὶ ψήφισμά τι ἐγένετο τὸν δεῖνα ροσεῖν ἢ τὸν δεῖνα αἰσχροῦν εἶναι, γελοιότατον ἂν δῆπουθεν ἦν, οὕτω καὶ περὶ τῆς ἀτιμίας ἔχει. τὸ δ’ αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ 24 τὴν φνυγὴν ἔγωγε ὁρῶ ὄν. ἀποδημία γὰρ τις ἄτιμός ἐστιν, ὥστ’ εἴπερ αὐτὴ καθ’ αὐτὴν ἡ ἀτιμία μηδεμίαν κακίαν ἔχει, οὐδὲ τῇ φνυγῇ δὴ πού προστρέψασθαι τι κακὸν δύναται, ἐπεὶ τὴν γε ἄλλως 2 συχνοὶ πλεῖστον ὅσον χρόνον οἱ μὲν ἄκοντες οἱ δὲ καὶ ἐκόντες ἀποδημοῦσι, καὶ τινες καὶ πάντα τὸν βίον καταναλίσκουσι περινοστοῦντες, ὥσπερ αἰεὶ πανταχόθεν ἐξελαννόμενοι, καὶ οὐδὲν μέντοι παρὰ τοῦτο βλάπτεσθαι νομίζουσιν. οὐ μὲν οὐδὲ διαφέρει τι ἐκούσιόν 3 τινα ἢ μὴ τοῦτο ποιεῖν· οὐδὲ γὰρ οὐδ’ ὁ ἄκων σωμασκόων ἤττον

23 1 2 ...] μῆτ’ ἐπιτιμον? *
3 1 νομίζουσιν ἐπιτιμίαν, ἀλλ’ *

3 5 ἂν om *

4 2 οὐθ’ *

- τι ἔρρωται τοῦ ἐθελοντὶ αὐτὸ δρῶντος, οὐδ' ὁ ἄκων ναντιλλόμενος ἥττονά τινα ὠφέλειαν τοῦ ἐτέρου κτᾶται. καὶ αὐτὸ γε τοῦτο τὸ
- ⁴ ἀκούσιον οὐκ ὁρῶ δυνάμενον ἀνδρὶ φρονίμῳ συμβῆναι. ὥστ' εἴπερ ἐν τούτῳ τὸ διάφορον τοῦ τε εἰ καὶ τοῦ κακῶς πράττειν ἐστὶν ὅτι τὰ μὲν ἐθελονταὶ ἐτοίμως τὰ δ' ἄκοντες χαλεπῶς ποιοῦμεν, εὐθεράπευτον· ἐὰν γάρ τοι πάντα τὰ ἀναγκαῖα ἐκούσιοι ὑπομένωμεν καὶ πρὸς μηδὲν αὐτῶν ἡττώμεθα, συνανήρηται πάντα καὶ κεῖνα, ὅσα
- ⁵ ἂν ἐν τῷ ἀκουσίῳ θῇ τις εἶναι. καὶ γὰρ πού καὶ ἀρχαῖος λόγος καὶ μῦθα εὖ ἔχων ἐστὶν ὅτι δεῖ ἡμᾶς μὴ ὅσα ἂν βουλόμεθα ἄξιον γίγνεσθαι, ἀλλ' ὅσα ἂν ἐκ τινος ἀνάγκης γίγνηται βούλεσθαι. οὔτε γὰρ αὐθαίρετον τὸν τοῦ βίου τρόπον ἔχομεν οὐθ' αὐτῶν ἐσμέν·
- ⁶ ἀλλ' ὅπως ἂν τῇ τύχῃ δόξῃ, καὶ ὁποῖος ἂν ἐκάστῳ ἡμῶν δαίμων ἐκπληρωτῆς τοῦ τεταγμένου δοθῇ, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ ἐκεῖνον ἡμᾶς ποιεῖσθαι.
- 25 ταῦτα μὲν δὴ τοιαῦτα ἐστὶν, ἅντ' ἐθέλωμεν ἄντε καὶ μὴ· εἰ δέ σε οὐχὶ ἡ ἀτιμία αὐτῇ οὐδ' ἡ φυγὴ αὐτῇ λυπεῖ, ἀλλ' ὅτι μὴ μόνον μηδὲν ἡδικηκώς τὴν πατρίδα ἀλλὰ καὶ πολλὰ εὐηργετηκώς ἡτῆμωσαί τε καὶ ἐξεληλάσαι, λόγισαι τοῦθ', ὅτι ἐπειδὴ περ ἅπας ἐπέρωτό σοι τοιοῦτό τι παθεῖν, κάλλιστον δὴ πού καὶ ἄριστον
- ² συμβέβηκε τὸ μηδὲν ἀδικήσαντά σε ἐπηρεάσθαι. σὺ μὲν γὰρ πάντα τὰ καθήκοντα τοῖς πολίταις συνεβούλευσας καὶ ἐπραξας, οὐκ ἰδιωτεύων ἀλλ' ὑπατεύων, οὐδ' ἰδίᾳ τι πολυπραγμονῶν ἀλλὰ τοῖς τῆς βουλῆς δόγμασι πειθόμενος, οὐ κατὰ στάσιν ἀλλ' ἐπὶ τῷ βελτίστῳ
- ³ γενόμενος· ὁ δεῖνα δὲ καὶ ὁ δεῖνα ἐκ δυναστείας καὶ ἐπηρεάς πάντα κατὰ σοῦ συνεσκευάσαντο, ὥστε ἐκείνοις μὲν καὶ ἄχθεσθαι καὶ λυπεῖσθαι ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ προσήκει, σοὶ δὲ δὴ ἀνδρείως φέρειν τὰ δόξαντα τῷ δαίμονι καὶ καλὸν καὶ ἀναγκαῖον ἐστίν. οὐ γὰρ πού μᾶλλον ἂν ἐθελήσαις τῷ τε Κατιλίνῳ συμπράξας καὶ τῷ Λεντούλῳ συνομόσας, καὶ πάντα μὲν τὰ ἐναντία τῶν συμφερόντων τῇ πατρίδι παραινέσας, μηδὲν δὲ τῶν προσταχθέντων σοὶ ὑπ' αὐτῆς
- ⁵ ποιήσας, οἴκοι μένειν ἀδικήσας ἢ κατορθώσας φυγεῖν. οὐκοῦν εἰ καὶ τῆς δόξης σοὶ μέλει, πολλῷ πού αἰρετώτερόν ἐστι μηδὲν ἀδικήσαντά σε ἐκπεπτωκέναι ἢ κακορρήσαντά τι οἴκοι μεμενηκέναι· τὰ τε γὰρ ἄλλα καὶ ἡ αἰσχύνῃ τοῖς ἀδίκως ἐκβαλοῦσί τινα, ἀλλ' οὐ
- 26 τῷ κατ' ἐπῆρειαν ἐξελασθέντι προσγίγνεται. καί τοι ἔγωγε ἀκούω τοῦθ', ὅτι οὐκ ἄκων οὐδ' ἄλοος μετέστης, ἀλλ' ἐθελοντὴς ἐμίσησας τὸν μετ' αὐτῶν βίον, ἅτε μήτε βελτίους σφᾶς ποιῆσαι δυνάμενος

24 4 3 ὅτι om

2 1 ἐπηρεάσθαι. καὶ σὺ *

26 1 2 μετέστησας *

5 συνανήρηται

5 1 ἢ om

25 1 2 αὕτη

αὕτη

4 ἐκβάλλουσι *

μήτε συναπολέσθαι σφίσιν υπομένων, καὶ ἔφηνες οὐ τὴν πατρίδα
ἀλλὰ τοὺς ἐπιβουλευόντας αὐτῇ. ὥστ' ἐκεῖνοι μὲν καὶ ἐξόριστοι
εἶεν ἂν καὶ ἄτιμοι, πάντα τὰγαθὰ ἐκ τῶν ψυχῶν ἐκβεβληκότες, σὺ 2
δὲ ἐπίτιμος καὶ εὐδαίμων, μήτ' ἀτόπως τινὲ δουλεύων καὶ πάντα
τὰ προσήκοντα ἔχων, ἄντε ἐν Σικελίᾳ ἄντε ἐν Μακεδονίᾳ ἄντε καὶ
ἄλλοθί που τῆς οἰκουμένης ζῇν ἐθελήσῃς. οὐ γὰρ δὴ που τὰ χω-
ρία οὔτε εὐτυχίαν οὔτε κακοδαίμονίαν τινὰ δίδωσιν, ἀλλὰ καὶ αὐ-
τὸς ἕκαστος αὐτῷ καὶ πατρίδα καὶ εὐδαίμονίαν ἀεὶ καὶ πανταχοῦ
ποιεῖ. καὶ ταῦθ' ὁ Κάμιλλος εὖ νοήσας ἠδέως ἐν Ἀρδέᾳ κατήχησεν, 3
ταῦθ' ὁ Σκιπίων λογισάμενος ἀλύπως ἐν Αἰτέρῳ κατεβίω. τί γὰρ
δεῖ τὸν Ἀριστείδην, τί δὲ τὸν Θεμιστοκλέα λέγειν, οὓς ἐνδοξοτέρους
ἢ φωνῇ ἐποίησεν· τί τὸν Σόλωνα, ὃς ἐκὼν ἔτη δέκα ἀπέξενώθη.

μὴ οὖν μηδὲ σὺ μήτε χαλεπὸν τι τῶν τοιούτων, ἢ μήτε τῇ τοῦ 4
σώματος μήτε τῇ τῆς ψυχῆς ἡμῶν φύσει προσήκει, νόμιζε εἶναι,
μήτ' ἀγανάκτει τοῖς προσπεπιτωκόσιν. οὐδὲ γὰρ οὐδ' αἰρεσίς τις
ἔστιν ἡμῖν τοῦ ζῆν ὅπως ἂν ἐθελήσωμεν, ὥσπερ εἶπον, ἀλλ' ἀνάγκη
πᾶσα υπομένειν ἡμᾶς τὰ δοκοῦντα τῷ δαίμονίῳ. τοῦτο δὲ ἂν μὲν 5
ἐθελοντὶ ποιῶμεν, οὐ λυπησόμεθα, ἂν δὲ ἀκόντως, οὔτε ἐκφευδό-
μεθά τι τῶν πεπωμένων, καὶ τὸ μέγιστον τῶν κακῶν προσεπικτη-
σόμεθα, τὸ μᾶτην ἀνιῶσθαι. τεκμήριον δὲ ὅτι οἱ μὲν καὶ τὰ ἀτο- 6
πώτατα ἐνκόλως φέροντες ἐν οὐδενὶ δεινῷ καθεστηκέναι νομίζουσιν,
οἱ δὲ καὶ τοῖς ἐλαφροτάτοις βαρυνόμενοι πάντα τὰ ἐξ ἀνθρώπων
κακὰ ἔχειν ὑποπτεύουσιν· καὶ ἔτεροι οἱ μὲν τὰ ἀμείνω κακῶς οἱ δὲ
καὶ τὰ χεῖρω καλῶς μεταχειριζόμενοι, τοιαῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκά-
τερα δοκεῖν εἶναι ποιοῦσιν οἷα αὐτοῖς εἶναι παρασκευάζουσιν. καὶ 27
σὺ οὖν ταῦτα λογιζόμενος μήτε τοῖς παροῦσιν ἄχθου, μήτ', ἂν τοὺς
ἐκβαλόντας σε εὐτυχοῦντας πυνθάνῃ, λυποῦ. κωφαὶ μὲν γὰρ καὶ
ἐφήμεροι καὶ ἄλλως αἱ τῶν ἀνθρώπων εὐπραγίαι εἰσὶ, καὶ ὅσῳ ἂν
μᾶλλον τις ἀπ' αὐτῶν ἐπαύξῃ, ὅσῳ ὥσπερ πνεῦμα πίπτει, μάλιστα
δὲ ἐν ταῖς στάσεσιν. ἅτε γὰρ ἐν τεταραγμένοις καὶ ἀκαταστάτοις 2
πράγμασι φερόμενοι μικρόν, μᾶλλον δὲ οὐδὲν τῶν χεῖμαζομένων
διαφέρουσιν, ἀλλ' ἄνω τε καὶ κάτω, ποτὲ μὲν δεῦρο ποτὲ δὲ ἐκεῖσε·
κἂν ἄρα τι καὶ τὸ βραχύτατον σφαλῶσι, παντελῶς βαπτίζονται.
καὶ ἵνα γε μήτε τὸν Δροῦσον μήτε τὸν Σκιπίωνα μήτε τοὺς Γράκ- 3
χους ἢ καὶ ἄλλους τινὰς εἴπω, μέμνησθε μὲν ὅπως ὁ Κάμιλλος ὁ
φονγὰς ἄμεινον τοῦ Καπιτωλίνου μετὰ ταῦτα ἀπῆλλαξε, μέμνησθε
δὲ ὅσον Ἀριστείδης τοῦ Θεμιστοκλέους ὕστερον διήνεγκεν. ὥστε 4

3 4 ἐποίησε. τί τὸν Ἄνιον; τί 4 1 τῇ om 5 2 ἐθε-
λονταί* οὐδὲ 6 5 ἄλλοις om 27 1 3 κοῦγα?
5 ἐπαυξηθῇ? 2 3 ἐκεῖσε αἰτοῦσι, κἂν? 3 3 καπιτωλίου

καὶ σὺ μάλιστα μὲν ἔλπιζε καὶ καταχθῆσεσθαι (οὔτε γὰρ ἐξ ἀδελφείας ἐξελήλασαι, καὶ ἐπιζητήσουσι μὲν σε, ὥς πυνθάνομαι, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκβεβληκότες, ποθήσουσι δὲ πάντες). ἂν δὲ δὴ καὶ τοῖς πῦρ
 28 ροῦσιν ἐμμελής, μήτοι γε καὶ ἀναιδής παρὰ τοῦτο μηδέν. ἂν μὲν γὰρ μοι πεισθῇς, καὶ πάντῃ ἀγαπήσεις χωρίον τέ τι παραθαλάσσιον ἔξω πάτου ἐκλεξάμενος, καὶ ἐν αὐτῷ γεωργῶν τε ἅμα καὶ συγγρά-
 2 φων τι, ὥς Ξενοφῶν, ὥς Θουκυδίδης. τό τε γὰρ εἶδος τοῦτο τῆς σοφίας διαρκέστατόν ἐστι καὶ παντὶ μὲν ἀνδρὶ πάσῃ δὲ πολιτείᾳ ἀρμοδιώτατον, καὶ ἡ φρονὴ φέρει τινὰ σχολὴν γονιμωτέραν. ὥστ' εἴπερ ὄντως ἀθάνατος καθάπερ ἐκεῖνοι γενέσθαι ἐθέλεις, ζήλωσον
 3 αὐτούς. τά τε γὰρ ἐπιτήδεια ἀρκοῦντα ἔχεις καὶ οὐτ' ἀξιωματός τινος προσδέῃ. εἰ γὰρ τι καὶ ἐν τούτοις ἀγαθόν ἐστιν, ὑπάτευκας· καὶ πλέον οὐδὲν τοῖς καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ἢ καὶ τέταρτον ἄρ-
 4 ξασι, πλὴν γραμμῶν ἀριθμοῦ κενῶν, ὑπάρχει, ἃ μήτε ζῶντα μήτε ἀποθανόντα τινὰ ὠφελεῖ. οὐκ οὐκ ἂν ἔλοιό οὔτε Κορσῖνος οὔτε Μάριος ὁ ἐπτάκις ὑπατεύσας μᾶλλον ἢ Κικέρων εἶναι. οὐτ' αὖ ἡγεμονίας τινὸς ἐπιθυμεῖς, ὅς γε καὶ τὴν δοθεῖσάν σοι ἐξέστῃς, καταφρονήσας μὲν τῶν ἀπ' αὐτῆς κερδῶν, καταφρονήσας δὲ καὶ
 5 τῆς ὀλιγοχρονίου τε καὶ ὑπερβύτου πᾶσι τοῖς συκοφαντεῖν ἐθέλου-
 6 σιν ἐξουσίας. καὶ ταῦτ' εἶπον οὐχ ὅτι καὶ ἀναγκαῖόν τι αὐτῶν πρὸς εὐδαιμονίαν ἐστίν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς, ἐπεὶ περ ἐχρῶν, ἱκανῶς ἐξήτασαι, ἵνα καὶ ἐξ ἐκείνων τὸ διάφορον τῶν βίων μαθῶν τὰ μὲν ἔλῃ τὰ δὲ ἀπωθήσῃ καὶ τὰ μὲν διώξης τὰ δὲ φύ-
 7 γῃς. σμικρὸς γὰρ ὁ βίος ἡμῶν, καὶ δεῖ σε μὴ πάντα αὐτὸν ἄλλοις
 8 βιώναι, ἀλλ' ἥδη τι καὶ σεαυτῷ χαρίσασθαι. σκέψαι δὲ ὅσον ἡ τε ἡσυχία τῆς ταραχῆς καὶ ἡ εὐροία τῶν θορύβων ἡ τε ἐλευθερία τῆς δουλείας καὶ ἡ ἀσφάλεια τῶν κινδύνων διαφέρει, ἵν' ἐπιθυμῆ-
 9 σης ζῆσαι ὥς ἐγὼ σοι παραινῶ. οὕτω μὲν γὰρ εὐδαιμονήσεις, καί σου μέγα ὄνομα, καὶ τοῦτο αἶε, καὶ ζῶντος ἐπὶ τούτῳ καὶ τελευτή-
 29 σαντος ἔσται. ἂν δὲ δὴ τὴν τε κάθοδον σπουδάζῃς καὶ τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ λαμπρότητα ζηλώσῃς, δυσχερὲς μὲν οὐδὲν εἰπεῖν βούλομαι, φοβοῦμαι δέ, ἔς τε τὰ πράγματα ἀποβλέπων καὶ τὴν σὴν παρη-
 30 σίαν ἐννοῶν, τὴν τε δύναμιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀντιστασιωτῶν σου
 2 θειρῶν, μὴ ποτέ τι καὶ αὐθις σφαλῇς. καὶ εἰ μὲν ἐν φρονίᾳ γέ-
 31 νοιο, μεταγνώσῃ μόνον, εἰ δέ τι ἕτερον ἀνήκεστον πάθοις, οὐδὲ με-
 32 τανοῆσαι δυνήσῃ. καίτοι πῶς μὲν οὐ δεινόν, πῶς δ' οὐκ ἀσχερόν ἀποτιμηθῆναι τέ τινος τὴν κεφαλὴν καὶ ἐς τὴν ἀγορὰν τεθῆναι,
 3 καὶ οὕτω τύχῃ, καὶ ἄνδρα τινὰ αὐτῇ καὶ γυναῖκα ἐνβρίσας; καὶ

με μὴ ὡς φραῦλά σοι οἰωνιζόμενον μισήσης, ἀλλ' ὡς διοσημίαν τινα προδεικνύντα φέλασαι. μηδὲ σε ἐξαπατάτω τοῦθ', ὅτι καὶ φίλους τινὰς τῶν δυνατῶν ἔχεις· οὐδὲν γὰρ σε ὠφελήσουσιν οἱ δοκοῦντες φιλεῖν πρὸς τοὺς ἐχθρῶς διακειμένους, ὥσπερ πον καὶ πεπείρασαι. οἱ γὰρ δυναστείας ἐρῶντες παρ' οὐδὲν πάντα τᾶλλα, πρὸς τὸ τυ- 4 χεῖν ὧν βούλονται, τίθενται, ἀλλὰ καὶ τοὺς φιλιότους καὶ τοὺς συγγενεστάτους πολλάκις ἀντὶ τῶν ἐχθίστων ἀντικαταλλάσσονται."

Κικέρων μὲν ταῦτα ἀκούσας ῥᾶν πως ἐγένετο, οὐ μέντοι καὶ 30 ἐπὶ πολὺν ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Πομπηίου τοῦ μάλιστα αὐτὸν ἐκβαλόντος κατήχθη. αἴτιον δὲ ὅτι ὁ Κλώδιος τὸν τε Τι- γράνην τὸν νεώτερον, ἐν δεσμοῖς ἔτι καὶ τότε παρὰ Λουκίῳ Φλα- βίῳ ὄντα, πεισθεὶς ὑπὸ χρημάτων ἐξήρπασε καὶ ἀγῆκε, καὶ τὸν 2 Πομπηίου τὸν τε Γαβίνιον ἀγανακτήσαντας ἐπὶ τούτῳ περιώρισε, τοῖς τε ἀμφ' αὐτοὺς οὔσι καὶ πληγὰς καὶ τραύματα ἔδωκε, καὶ τοῦ ὑπάτου τὰς τε ῥάβδους συνέτριψε καὶ τὴν οὐσίαν καθιέρωσεν. ὀργισθεὶς γὰρ διὰ ταῦθ' ὁ Πομπήιος, ἄλλως τε καὶ ὅτι τῇ ἔξου- 3 σίᾳ, ἣν αὐτὸς τοῖς δημάρχοις ἀπεδεδώκει, κατ' αὐτοῦ ὁ Κλώδιος ἐκέχρητο, ἀνακαλέσασθαι τὸν Κικέρωνα ἠθέλησε, καὶ αὐτῷ τὴν κάθοδον εἰδοὺς διὰ τοῦ Νινίου πράττειν ἤρξατο. καὶ ὅς ἐσήνεγκε 4 μὲν ἐς τὸ βουλευτήριον τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ γνώμην, ἀπόντα τὸν Κλώ- διον τηρήσας· ἀντιστάντος δὲ οἱ ἐτέρου τινὸς δημάρχου ἐκείνην τε ὡς καὶ τῷ πλήθει κοινώσων ἐξέδηκε, καὶ τῷ Κλωδίῳ πρὸς πάντα καθάπαξ ἡναντιοῦτο. καὶ τούτου καὶ φιλονεικίαι καὶ τραύματα ἀπ' αὐτῶν πολλὰ ἐκατέροις ἐγένετο. πρὶν δὲ ἢ ἐς τοῦτο ἀφικέσθαι, 5 βουλευθεὶς ὁ Κλώδιος τὸν τε Κάτωνα ἐκποδῶν, ὅπως ῥᾶν ὅσα ἔπραττε κατορθώσῃ, ποιήσασθαι, καὶ τὸν Πτολεμαῖον τότε τὴν Κύπρον ἔχοντα ἀμύνασθαι ὅτι αὐτὸν παρὰ τῶν καταποντιστῶν οὐκ ἐλύσατο, τὴν τε νῆσον ἐδημοσίευσεν καὶ πρὸς τὴν διοίκησιν αὐ- τῆς τὸν Κάτωνα καὶ μάλα ἄκοντα ἀπέστειλεν.

ταῦτα μὲν ἐν τῇ πόλει ἐγένετο· Καῖσαρ δὲ εὔρε μὲν οὐδὲν ἐν 31 τῇ Γαλατίᾳ πολέμιον, ἀλλ' ἀκριβῶς πάντα ἡσύχαζεν, οὐ μέντοι καὶ ἐν εἰρήρῃ διεγένετο, ἀλλὰ καὶ αὐτομάτον τὸ πρῶτον πολέμον τινὸς αὐτῷ συμβάντος ἕτερος συνηρέχθη, ὥστ' αὐτόν, ὥσπερ ἐς τὰ μά- λιστα ἐπεθύμει, πάντα καὶ πολεμῆσαι καὶ κατορθῶσαι. Ἐλατήτιοι 2 γὰρ πλήθει τε ἀκμύζοντες καὶ χώραν οὐκ ἀντάρκτη τῇ πολυνανθρω- πιά σφῶν ἔχοντες, μέρος μὲν τι ἐκπέμψαι ἐς ἀποικίαν οὐκ ἠθέλη- σαν, μὴ καὶ διασπασθέντες εὐεπιβουλευτότεροι τοῖς λυπηθεῖσι ποτε

4 1 οὐδενὶ
τότε? cf. 39 22 2.

30 1 1 ῥαδίως
31 1 4 ἕτερος ἐξ ἐτέρου συν.?

3 1 τῇ ἐν

5 3 τότε] τὸν

2 1 πάντα

τὸν τῆς ἡγεμονίας χρόνον καὶ? an πάντα τὰ ἐ' ἔτη καὶ?*

ὅπ' αὐτῶν γέγονται, πάντες δὲ δὴ ὑπαναστῆναι βουλευθέντες, ὡς
 καὶ ἐς ἑτέραν τινὰ καὶ πλείω καὶ βελτίω χώραν μετακισθῆσόμενοι,
 τὰς τε κώμας καὶ τὰς πόλεις σφῶν ἀπάσας ἔκυσαν ὥστε μηδὲνα
 3 μετὰμειλον τῆς ἀναστάσεως ποιήσασθαι. καὶ τινὰς καὶ ἑτέρους
 τῶν αὐτῶν δεομένους προσλαβόντες ἀπῆραν, Ὁρκετόριγός σφισιν
 ἡγομένον, ἐν νῶ ἔχοντες τὸν τε Ῥοδανὸν διαβῆναι καὶ πρὸς ταῖς
 Ἀλπεσί που κατοικισθῆναι. καὶ ἐπειδὴ ὁ Καῖσαρ τὴν τε γέφυραν
 διέκοψε καὶ τὰλλα ὥς κωλύσων αὐτοὺς διαβῆναι ἡτοιμάζετο, ἐπε-
 ψαν πρὸς αὐτὸν δίοδόν τε αἰτούμενοι καὶ προσεπισχονόμενοι μηδὲν
 4 τὴν τῶν Ῥωμαίων γῆν κακώσειν. καὶ ὅς, εἰ καὶ τὰ μάλιστα μήτε
 ἐπίστευεν αὐτοῖς μήτε προχωρῆσαί ποι ἐπιτρέψειν ἔμελλεν, ἀλλ' ὅτι
 γε οὐδέπω καλῶς παρεσκευαστο, βουλευσέσθαι τε ὑπὲρ ὧν ἡξίου-
 μετὰ τῶν ὑποστρατήγων ἔφη καὶ τὴν ἀπόκρισιν ἐν ῥήτῃ τινὶ ἡμέρᾳ
 δώσειν. καὶ τι καὶ ἐλπίδος, ὥς καὶ ἐπιτρέψων σφίσι τὴν δίοδον,
 ὑπετείνετο. καὶν τούτῳ τὰ ἐπικαιρότατα διετάφρυνε καὶ ἀπετεί-
 32 χισεν, ὥστ' ἄπορον αὐτοῖς τὴν ὁδὸν γενέσθαι. οἱ οὖν βάρβαροι
 χρόνον μὲν τινα ἐπέσχον, ἔπειτ' ἐπειδὴ μηδὲν ἤκουσαν κατὰ τὸ συγ-
 κείμενον, ἄραντες τὸ μὲν πρῶτον διὰ τῶν Ἀλλοβρόγων ἐπορεύοντο
 ἥπερ ὥριμηντο, ἔπειτ' ἐντυχόντες τοῖς κωλύμασιν ἐς Σηκουανοὺς
 2 ἀπετράποντο, καὶ διὰ τε τούτων καὶ διὰ τῶν Αἰδουῶν ἐθέλοντί
 σφισι τὴν δίοδον, ἐφ' ᾗ μηδὲν ἀδικηθῶσι, παρεχόντων διόντες
 οὐκ ἐνέμειναν τοῖς ὁμολογημένοις, ἀλλὰ τὴν χώραν αὐτῶν ἐλεγά-
 τουν. πέμψαντες οὖν οἱ τε Σηκουανοὶ καὶ οἱ Αἰδουοὶ πρὸς τὸν
 Καῖσαρα ἐπικουρίαν τε παρ' αὐτοῦ ἤτουν, καὶ ἐδέοντο μὴ σφας
 3 περιδεῖν ἀπολουμένους. καὶ ἔλεγον μὲν οὐδὲν ὅμοια οἷς ἐπράξαν,
 ἔτυχον δ' οὖν ὅμως ὧν ἡξίου. ὁ γὰρ Καῖσαρ φοβηθεὶς μὴ καὶ
 ἐπὶ τὴν Τύλοσαν οἱ Ἑλετήτιοι τράπωνται, εἴλετο μετ' ἐκείνων αὐ-
 τοὺς ἀμύνασθαι μᾶλλον ἢ συμφρονήσασθαι σφισιν, ὅπερ εὐδῆλον ἦν
 4 ἐσόμενον, πολεμῆσαι. προσπεσὼν οὖν διὰ ταῦτα τοῖς Ἑλετήτιοις
 τὸν Ἀραριν διαβαίνουσι τοὺς μὲν τελευταίους ἐπακολουθοῦντας ἐν
 αὐτῷ τῷ πόρῳ διέφθειρε, τοὺς δὲ προκεχωρηκότας ἐς τοσοῦτον ἐκ
 τοῦ αἰφνιδίου καὶ ἐκ τοῦ τάχους τῆς διώξεως καὶ τῆς πύστεως
 τῶν ἀπολωλότων ἐξέπληξεν ὥστε ἐς ὁμολογίαν ἐπὶ χώρῃ τινὶ ἐθε-
 33 λῆσαι ἐλθεῖν. οὐ μέντοι καὶ συνέβησαν· ἐπειδὴ γὰρ ὁμήρους ἡτή-
 θησαν, ἡγανάκτησαν οὐχ ὅτι ἡπιστοῦντο, ἀλλ' ὅτι ἀπήξιοι ὁμή-
 ρους τισὶ δοῦναι. καὶ τῶν μὲν σπονδῶν κατεφρόνησαν, προχω-
 ροῦντες δὲ αὖθις τὴν τε ἵππον τοῦ Καίσαρος, ἀπὸ τε τοῦ πεζοῦ
 πολὺν προδραμοῦσαν καὶ τοὺς ὀπισθοφύλακας αὐτῶν παρῳλιποῦσαν,

3 1 τινὰς μὲν καὶ *

3 ἐν νῶ om

32 4 3 ἐκ τε τοῦ αἰ-
φνιδίου τῆς ἐγρόδου καὶ τοῦ τάχους τῆς διώξεως καὶ ἐκ τῆς? *

ὑποστάντες τῷ ἱππικῷ ἐνίκησαν, καὶ τοῦτον αὐτοὶ τε φρόνημα λα-²
βόντες καὶ ἐκείνον γυγῆν διὰ τε τὴν ἐλάττωσιν, καὶ ὅτι σπανίσας
τῶν ἐπιτηδείων πρὸς πόλιν τινὰ ἔξω τῆς ὁδοῦ οὖσαν ἐξέτράπετο,
νομίσαντες τοῦ τε πρόσω ἀφεῖντο καὶ ἐπεδίωξαν αὐτόν. ἰδὼν οὖν³
τοῦτο ὁ Καῖσαρ, καὶ φοβηθεὶς τὴν τε ὁρμὴν αὐτῶν καὶ τὸ πλη-
θος, τῷ μὲν περὶ πρὸς μετέωρόν τι ὥρμησε, τοὺς δὲ ἱππίας προ-
εβύλετο προκινδυνεύσαι σφισιν, ἕως ἐν ἐπιτηδείῳ παρατάξῃ. τρε-
ψαμένων τε αὐτῶν αὐτοὺς ἐκείνων, καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ὄρθιον θυμῷ
φερομένων, ἐπικατέδραμέ σφισιν ἑξαίφνης, καὶ ἅτε συντεταγμένους
σποράδας ἔξ ὑπερδεξίων οὐ χαλεπῶς ἀπεώσατο. τραπομένων δὲ⁴
τούτων, ἄλλοι τινὲς τῶν μὴ μαχομένων (ὑπὸ τε γὰρ τοῦ πλήθους
καὶ ὑπὸ τῆς σπονδῆς οὐ πάντες ἅμα παρεγένοντο) προσέμειξαν ἑξαί-
φνης κατὰ νότον τοῖς ἐπιδιώκουσί σφας, καὶ ἐθορύβησαν μὲν αὐ-
τούς, πλεον δὲ οὐδὲν ἔσχον· ὁ γὰρ Καῖσαρ τοῖς ἱππεῦσι τοὺς φεύ-⁵
γοντας προστάξας αὐτοὺς τῷ ὁπλιτικῷ πρὸς ἐκείνους ἐτράπετο, καὶ
κρατήσας πρὸς τε τὰς ἀμάξας ἀμφοτέροις σφίσι συγκαταφυγοῦσιν
ἐφέσπετο, κἀνταῦθα αὐτῶν ἰσχυρῶς ἐπ' αὐτῶν ἀμνημονεύοντες σφᾶς
ἐνίκησεν. παθόντες δὲ ταῦτα οἱ βάρβαροι δίχα διηρέθησαν. οἱ μὲν⁶
γὰρ ὁμολόγησαν αὐτῷ καὶ ἔς τε τὴν οἰκίαν ὄθεν ἐξάνεστησαν ἐπα-
νῆλθον, κἀνταῦθα τὰς πόλεις ἀνορθώσαντες ὤκησαν· οἱ δὲ οὐκ
ἐθέλησαντες τὰ ὅπλα παραδοῦναι πρὸς τὸν Ῥῆνον, ὥς καὶ ἔς τὴν
ἀρχαίαν σφῶν γῆν ἐπανελθεῖν δυνάμενοι, ὥρμησαν, καὶ αὐτοὺς οἱ
σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων δι' ὧν διήεσαν ῥαδίως, ἅτε καὶ ὀλίγους
καὶ νενικημένους, ἔφθειραν.

οὕτω μὲν δὴ τὸν πρῶτον πόλεμον ὁ Καῖσαρ ἐπολέμησεν, ἀρ-³⁴
ξάμενος δὲ ἐκεῖθεν οὐχ ἡσύχασεν, ἀλλ' αὐτός τε τὸ ἑαυτοῦ βού-
λευμα ἅμα ἀπεπλήρωσε καὶ τοῖς συμμάχοις ἐχαρίσατο. οἱ τε γὰρ
Σηκονανοὶ καὶ οἱ Αἰδουοὶ τὴν τε προθυμίαν αὐτοῦ ἰδόντες καὶ τὰ
ἔργα ὁμολογοῦντα ταῖς ἐλπίσιν αἰσθόμενοι, ἐκείνῳ τε εὐεργεσίαν
ἅμα καταθέσθαι καὶ τοὺς Κελτοὺς τοὺς ὁμοχώρους σφίσι τιμωρή-
σασθαι ἠθέλησαν· τὸν γὰρ Ῥῆνον πάλαι ποτὲ διαβάντες τῆς τε²
χώρας αὐτῶν τινὰ παρετέμνηντο καὶ αὐτοὺς ὑποτελεῖς ἐπεποίητο,
ὁμήρους σφῶν ἔχοντες. καὶ ἐτύγχανον γὰρ δεόμενοι ὧν ὠρέετο,
ῥαδίως αὐτὸν ἀνέπεισαν ἐπικουρῆσαι σφίσιν. ἦρχε μὲν γὰρ Ἀριό-³
ειστος τῶν Κελτῶν ἐκείνων, καὶ τὴν τε κύρωσιν τῆς βασιλείας
παρὰ τῶν Ῥωμαίων εἰλήφει, καὶ ἔς τοὺς φίλους τοὺς τε συμμάχους
αὐτῶν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Καίσαρος ὑπατεύοντος ἐγγράπτο· πρὸς δὲ
δὴ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου δόξαν καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς ἰσχὺν οὐδὲν τοῦ-

33 3 4 ἀπ' ?
3 4 ἐσεγγράπτο ?

34 1 2 βούλημα ? *
3 αὐτῆς] αὐτῶν *

2 2 αὐτοὺς] ἑαυτοῖς *

των ἐφρόντισε, πλὴν καθ' ὅσον παρὰ τοῦ βαρβάρου πρόφασιν τῆς διαφορᾶς, μὴ καὶ προϋπάρχειν τι ἐς αὐτὸν νομισθῇ, λαβεῖν ἡθέλησεν. καὶ διὰ τοῦτο μετεπέμψατο αὐτὸν ὡς καὶ διαλεχθῆναι τι αὐτῷ δεόμενος. ἐπειδὴ τε οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ καὶ ἔφη ὅτι "εἰ τί μοι βούλεται Καῖσαρ εἰπεῖν, αὐτὸς πρὸς ἐμὲ ἐλθέτω· οὔτε γὰρ ἄλλως καταδεέστερος αὐτοῦ εἰμί, καὶ τὸν χρεῖαν τινὸς ἔχοντα αὐτὸν πρὸς ἐκείνον ἀφικνεῖσθαι δεῖ", ὁργὴν τε ὡς καὶ πάντας τοὺς Ῥωμαίους προπεπηλακικότος αὐτοῦ ἐν τούτῳ ἐποίησατο, καὶ παραχορῆμα τοὺς τε ὁμήρους τῶν συμμάχων ἀπῆρτησεν αὐτόν, καὶ προσπηγόρευσεν αὐτῷ μήτε τῆς χώρας σφῶν ἐπιβαίνειν μήτ' ἐπικουρίας οἴκοθεν ἐπάγεσθαι. ταῦτα δὲ ἔπραξεν οὐχ ὅτι καὶ καταπλήξιν αὐτόν, ἀλλ' ὅτι ἐξοργιῖν καὶ τούτου πρόφασιν τοῦ πολέμου καὶ μεγάλῃν καὶ εὐπρεπῇ λήψεσθαι ἤλπισεν. ὅπερ ἐγένετο· ἀχθεσθεῖς γὰρ ὁ βάρβαρος τοῖς ἐπιτάγμασι πολλὰ καὶ δεινὰ ἀπεκρίνατο, ὥστε τὸν Καῖσαρα λόγους μὲν μηκέτ' αὐτῷ ἀντιπέμψαι, τὸν δὲ δὴ Βεσοντίωνα, τὴν τῶν Σηκουανῶν πόλιν, εὐθύς, καὶ πρὶν αἰσθῆσθαι τινά, προκατασχεῖν.

35 καὶ τούτῳ οἱ στρατιῶται, ἀγγελίας ἐλθούσης ὅτι τε ὁ Ἀριόβιστος ἰσχυρῶς παρασκευάζεται, καὶ ὅτι καὶ ἕτεροι τῶν Κέλτῶν πολλοὶ οἱ μὲν διαβεβήκασιν ἤδη τὸν Ῥῆνον ὡς ἐπὶ βοήθειαν αὐτοῦ, οἱ δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ ποταμῷ συνειλέχεται ὅπως ἐξαίφνης σφίσιν 2 ἐπιθῶνται, δεινῶς ἠθύμυσαν· τὰ τε γὰρ μεγέθη αὐτῶν καὶ τὸ πλήθος τό τε θράσος καὶ τὰς ἀπ' αὐτοῦ προχείρους ἀπειλὰς ἐκπληγόντες οὕτω διετέθησαν ὡς μηδὲ πρὸς ἀνθρώπους τινὰς ἀλλὰ πρὸς θηρία ἄπορα καὶ ἄγρια προσοισόμενοι. καὶ ἐθρόλουν ὅτι πόλεμον οὔτε προσήκοντα οὔτε ἐψηφισμένον διὰ τὴν ἰδίαν τοῦ Καῖσαρος φιλοτιμίαν ἀναιροῦντο, καὶ προσεπηλείουν ἐγκαταλείπειν αὐτὸν ἂν 3 μὴ μεταβάλληται. μαθὼν οὖν ταῦτ' ἐκείνος τῷ μὲν πλήθει τῶν στρατιωτῶν οὐδὲν διελέξατο (οὔτε γὰρ καλὸν ἐνόμιζεν εἶναι τοιαῦτα πρὸς πολλοὺς λέγειν, καὶ ταῦτ' ἐς τοὺς πολεμίους μέλλοντα ἐκφοιτήσιν, καὶ ἔδεισε μή πως ἀπειθήσαντες θορυβήσωσι καὶ κακόν τι ἐξεργάσωνται), τοὺς δὲ δὴ ὑπάρχους καὶ τοὺς ὑπομείοντας ἀθροίσας τοιάδε ἐν αὐτοῖς ἔλεξεν.

36 "οὐ τὸν αὐτόν, ὦ ἄνδρες φίλοι, τρόπον ἡγοῦμαι δεῖν ἡμῶς περὶ τε τῶν ἰδίων καὶ περὶ τῶν κοινῶν βουλευέσθαι. οὐδὲ γὰρ τὸν αὐτόν ὁρῶ σκοπὸν ἰδίᾳ τε ἐκάστω καὶ δημοσίᾳ ἕπασιν ὄντα. ἡμῶν μὲν γὰρ τὰ ἐπικεστότα καὶ ἀσφαλέστατα, τῷ δὲ δήμῳ τὰ κρά- 2 τιστα καὶ προυρεῖσθαι καὶ πράττειν προσήκει. δεῖ μὲν γὰρ ἐν

τοῖς ἰδίοις δραστηρίοις εἶναι· τὸ γὰρ ἐπιεικὲς οὐκ ἐθέλει μὴ καὶ
 ἐκ τούτου σώζεσθαι· οὐ μὴν ἀλλ' ἀνὴρ μὲν ὅστις ἀπραγμονέστατός
 ἐστι, καὶ ἀσφαλέστατος εἶναι δοκεῖ, πόλις δέ, ἄλλως τε καὶ ἀρχὴν
 ἔχουσα, τάχιστ' ἂν ὑπὸ τοῦ τοιούτου καταλυθείη. ταῦτα γὰρ οὐ- 3
 τως οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων ταχθέντα ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως νο-
 μοθετηθέντα καὶ ἦν αἰεὶ καὶ ἔστι, καὶ ἔσται μέχρι περ ἂν καὶ τὸ
 θνητὸν γένος συνεστήκη. τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, οὐδ' ἑμῶν
 οὐδένα χρόν τὸ ἴδιον ἢ δὴ καὶ ἀσφαλὲς ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον ἢ τὸ
 τοῖς πᾶσι Ῥωμαίοις καὶ εὐπρεπὲς καὶ συμφέρον προσκοπεῖν. λογί- 4
 ζεσθε γὰρ τί τε ἄλλα ὅσα εἰκὸς ἐστι, καὶ μάλιστα ὅτι δεῦρ' ἤλ-
 θομεν αὐτοὶ τε τοσοῦτοι καὶ τοιοῦτοι ἔκ τε τῆς βουλῆς καὶ ἐκ τῶν
 ἱππέων ὄντες, καὶ πλῆθος πολὺ στρατιωτῶν χορήματά τε ἄφθονα
 λαβόντες, οὐχ ἵνα ῥαθυμῶμεν, οὐδ' ἵν' ἀμελῶμεν, ἀλλ' ὅπως τί 5
 τε τῶν ὑπερκάων ὀρθῶς διοικήσωμεν καὶ τὰ τῶν ἐνσπόνδων ἀσφα-
 λῶς διασωσωμεν, τοὺς τε ἀδικεῖν ἐπιχειροῦντάς σφας ἀμυνόμεθα,
 καὶ τὰ ἡμέτερα ἐπαυξήσωμεν. ὥς εἴγε μὴ ταῦθ' οὕτω φρονοῦντες 6
 ἤλθομεν, τί ποτε καὶ ἀρχὴν ἐξεστρατεύσαμεν, ἀλλ' οὐ τρόπον γέ
 τινα οἴκοι καὶ ἐπὶ τοῖς ἰδίοις κατεμείναμεν; καὶ γὰρ πού καὶ ἄμει-
 νον ἦν μηδ' ὑποστῆναι τὴν στρατείαν ἢ προσταχθέντας αὐτὴν προ-
 δοῦναι. εἰ δ' οἱ μὲν ὑπὸ τῶν νόμων ἀναγκαζόμενοι τὸ προσταττό- 7
 μενον ὑπὸ τῆς πατρίδος πράττειν, οἱ δὲ δὴ πλείους ἐθέλονται διὰ
 τε τὰς τιμὰς καὶ διὰ τὰς ὠφελείας τὰς ἀπὸ τῶν πολέμων περιγι-
 νομένας πάρεσμεν, πῶς ἂν ἢ καλῶς ἢ δόσιως ἡμῖν ἔχοι ψεύσασθαι
 καὶ τὰς τῶν ἐκπεμφάντων ἡμῶς ἅμα καὶ τὰς ἡμετέρας αὐτῶν ἐλ-
 πίδας; ἰδίᾳ μὲν γὰρ οὐδ' ἂν εἰς οὕτως εὖ πράξειεν ὥστε μὴ οὐ τῷ 8
 κοινῷ πταίσαντι συναπολέσθαι· τὸ δὲ δημόσιον εὐτυχοῦν πάσας
 καὶ τὰς ἐκάστου συμφορὰς ἀναφέρει.

λέγω δὲ ταῦτα οὐ πρὸς ὑμᾶς, ἄνδρες ἐταῖροί τε καὶ φίλοι, 37
 τοὺς ἐνταῦθα ὄντας (οὐτε γὰρ ἄλλως ἀγνοεῖτε αὐτὰ ὥστε καὶ μα-
 θεῖν δεῖσθαι, οὐτ' ὀλιγώρως αὐτῶν ἔχετε ὥστε καὶ πρότροπῆς χορή-
 ξειν), ἀλλ' ὅτι τινὰς τῶν στρατιωτῶν ἥσθημαι αὐτούς τε θρυλοῦν-
 τας ὥς οὐ προσήκοντα τόνδε τὸν πόλεμον ἀνηγήμεθα, καὶ τοὺς
 ἄλλους προσστασιάζοντας, ἵν' αὐτοὶ τε βεβαιότεραν ἐκ τῶν παρ' 2
 ἐμοῦ λόγων τὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος προθυμίαν ποιήσῃσθε, καὶ ἐκεί-
 νους πάνθ' ὃ προσήκει διδάξητε· πλείω γὰρ ἂν παρ' ἑμῶν ἰδίᾳ
 καὶ πολλάκις ἀκούοντες αὐτὰ ὠφελήθειεν ἢ παρ' ἐμοῦ ἅπαξ πνθό-
 μενοι. λέγετε τοίνυν αὐτοῖς ὅτι οἱ πρόγονοι ἡμῶν οὐκ οἴκοι μένον- 3
 τες, οὐδὲ τὰς στρατείας ὀκνοῦντες, οὐδὲ τοὺς πολέμους φεύγοντες,

οὐδὲ τὰς ῥυθυμίας διώκοντες τηλικαύτην τὴν πόλιν ἐποίησαν, ἀλλὰ
 ταῖς γνώμαις πάντα τὰ προσήκοντα προχείρως τολμῶντες καὶ τοῖς
 4 σώμασι πάντα τὰ ἀρέσαντα προθύμως ἐκπονοῦντες, καὶ τὰ μὲν ἴδια
 ὡς ἀλλότρια αἰεὶ ποτε παραβαλλόμενοι, τὰ δὲ δὴ τῶν πέλας ὡς καὶ
 οἰκεῖα ἐτοιμῶς κτώμενοι, καὶ μήτε εὐδαιμονίαν ἄλλο τι ἢ τὸ τὰ
 δέοντα πράττειν νομίζοντες, μήτε δυστυχίαν ἄλλο τι ἢ τὸ μετ' εὐ-
 5 πραξίας ἡσυχάζειν ἡγούμενοι. τοιγαροῦν ἐκ τούτων τῶν πολιτευ-
 μάτων αὐτοὶ τε, ὀλίγιστοι τὸ κατ' ἀρχαῖς γενόμενοι καὶ πόλιν οὐ-
 δεμίαν ἥς οὐκ ἐλάττω τὸ πρῶτον νεμόμενοι, Λατίνους ἐκράτησαν,
 Σαβίνους ἐνίκησαν, Τυρσηνοὺς Ὀδύσκους Ὀπικοὺς Λευκανοὺς Σαν-
 νίτας ἐχειρώσαντο, πᾶσαν ἐνὶ λόγῳ τὴν ἐντὸς τῶν Ἀλπεων γῆν κα-
 τεστρέφσαντο, πάντας τοὺς ἄλλοφύλους τοὺς ἐπελθόντας σφίσι
 38 ἀπεώσαντο. καὶ αὐτοὺς καὶ οἱ μετὰ ταῦτα Ῥωμαῖοι οἱ τε πατέρες
 ἡμῶν ζηλώσαντες οὐκ ἠρξέσθην τοῖς παροῦσιν, οὐδ' ἠγάπησαν
 οἷς παρέλαβον, ἀλλ' ὄλεθρον μὲν αὐτῶν σαφεῖ τὴν ῥαστώνην σω-
 τηρίαν δὲ ἀκριβῆ τὴν ταλαιπωρίαν νομίσαντες εἶναι, καὶ φοβηθέν-
 τες μὲν μὴ μείναντα αὐτὰ ἐφ' ἑαυτὰ κατατριφθεῖν καὶ κατακηρά-
 σαιεν, ἀσχυρθέντες δὲ εἰ τοσαῦτα παραδεξάμενοι μηδὲν ἐπικτή-
 2 σαιντο, πολλῷ πλείω καὶ μεῖζω προσκατειργάσαντο. τί γὰρ ἂν τις
 καθ' ἑκαστον λέγοι τὴν Σαρδίαν, τὴν Σικελίαν, τοὺς Μακεδόνας,
 τοὺς Πλευριούς, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἀσίαν τὴν περὶ τὴν Ἰωνίαν, Βι-
 θυνοὺς Ἰβηρας Ἀφρονας; καίτοι συχνὰ μὲν ἂν χρήματα ἔδοσαν αὐ-
 τοῖς Καρχηδόνιοι ὥστε μὴ ἐκείσδε ἐκπλεῦσαι, συχνὰ δὲ Φίλιππος
 καὶ Περσεὺς ὥστε μὴ ἐπ' αὐτοὺς στρατεῦσαι, πολλὰ Ἀντίοχος,
 3 πολλὰ οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ ἔγγονοι ὥστε ἐπὶ τῆς Εὐρώπης κατα-
 μείναι. ἀλλ' οὔτε ἐκείνοι πρὸ τε τῆς δόξης καὶ πρὸ τοῦ μεγέθους
 τῆς ἀρχῆς ἀργεῖν τε ἀκλεῶς καὶ πλουτεῖν ἀδεῶς εἴλοντο, οὐτ' αὐ-
 τῶν ἡμῶν οἱ πρεσβύτεροι οἱ καὶ νῦν ἔτ' ὄντες, ἀλλ' ἅτε εὐ εἰδότες
 4 ὅτι διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ κτᾶται τὰ ἀγαθὰ καὶ σώ-
 ζεται, πολλὰ μὲν ἐβεβαίωσαντο τῶν προὔπαρχόντων, πολλὰ δὲ καὶ
 προσεκτήσαντο. τί γὰρ δεῖ κἀνταῦθα καθ' ἑκαστον ἐπεξιέναι τὴν
 Κρήτην, τὸν Πόντον, τὴν Κύπρον, τὴν Ἰβηρίαν τὴν Ἀσιανήν, τὴν
 Ἀλβανίαν τὴν ἐκτὶ Σύρους ἀμφοτέρους, Ἀρμενίους ἐκατέρους, Ἀρα-
 βίους, Παλαιστίνους; ὧν οὐδὲ τὰ ὀνόματα πρότερον ἀκριβῶς εἰ-
 δότες νῦν τῶν μὲν αὐτοὶ δεσπόζομεν, τὰ δὲ ἑτέροις ἐχαρισάμεθα,
 ὥστε ἕξ αὐτῶν καὶ προσόδους καὶ δυνάμεις καὶ τιμὰς καὶ συμ-
 μαχίας προσείληφέναι.

39 τοιαῦτα γοῦν ἔχοντες παραδείγματα, μήτε τὰ τῶν πατέρων

37 5 5 ἐν ὀλίγῳ*
 γε*

4 διὰ τε τῶν

38 1 5 κατακηράσειν ἀσχυρθέντες*
 4 2 Ἀσίαν

33 ἀλλά
 39 1 1 δὴ οὐν?*

ἔργα κατασχόνῃτε μήτε τὴν ἀρχὴν μεγίστην ἤδη οὖσαν προῆσθε.
 οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἀπ' ἴσης ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς μηδὲν τῶν
 ὁμοίων κεκτημένοις βουλευτέον ἐστίν. ἐκείνοις μὲν γὰρ ἔξαρκεῖ ἡ- 2
 στωνεύειν καὶ μετ' ἀσφαλείας ἄλλοις ὑποπεπτωκέναι, ἡμῖν δ' ἀναγ-
 καῖόν ἐστι καὶ πονεῖν καὶ στρατεύεσθαι καὶ μετὰ κινδύνων τὴν
 παροῦσαν εὐδαιμονίαν φυλάττειν. πολλοί [τε] γὰρ ἐποφθαλμοῦσιν
 αὐτῇ· πῦν γὰρ τὸ ἐπεραιῖρόν τινος καὶ ζηλοῦται καὶ φθονεῖται,
 καὶ τοῦτου πόλεμος αἰδιός ἐστιν ἅπασιν τοῖς καταδεεστέροις πρὸς
 τοὺς ἐν τινι αὐτῶν ὑπερέχοντας. ἢ οὖν ἀπὸ πρώτης ἐχρῆν μηδὲν 3
 διαφερόντως ἡμᾶς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἡῤῥῆσθαι· ἢ ἐπέπερ τη-
 λικοῦτοι γεγόναμεν καὶ τσαῦτα κεκτήμεθα, πέμπρωται τε ἢ ἄρχειν
 τῶν ἄλλων ἐγκρατῶς ἢ καὶ αὐτοὺς παντελῶς ἀπολέσθαι (τοῖς γὰρ
 ἐς τε ἀξίωμα τοσοῦτον καὶ ἐς δύναμιν τηλικαύτην προεχωρηκόσιν
 ἀδύνατόν ἐστιν ἀκινδύνως ἰδιωτεῦσαι), πειθώμεθα τῇ τύχῃ, μηδὲ
 ἐκοῦσαν αὐτὴν καὶ αὐτεπάγγελτον τοῖς τε πατράσιν ἡμῶν ἐπάρξασαν
 καὶ ἡμῖν παραμένουσαν ἀπωσώμεθα. ἔσται δὲ τοῦτο οὐκ ἂν τὰ 4
 ὅπλα ῥίψωμεν, οὐδ' ἂν τὰς τάξεις ἐκλήψωμεν, οὐδ' ἂν διὰ κενῆς
 οἴκου καθώμεθα ἢ παρὰ τοῖς συμμάχοις πλανώμεθα, ἀλλ' ἂν τὰ τε
 ὅπλα διὰ χειρὸς ἀεὶ ἔχωμεν (οὕτω γὰρ μόνως εἰρήνῃ σώζεται) καὶ
 τὰ ἔργα τοῦ πολέμου διὰ κινδύνων ἀσχωμεν (οὕτω γὰρ μόνως οὐκ
 ἀεὶ πολεμήσομεν), τοῖς τε δεομένοις τῶν συμμάχων ἀπροφασίστως 5
 ἐπικουρῶμεν (οὕτω γὰρ πολλὰ πλείους ἔξομεν) καὶ τοῖς ἀεὶ τι παρα-
 κινουῦσι τῶν πολέμων μὴ ἐπιτρέπωμεν (οὕτω γὰρ οὐδεὶς ἔθ' ἡμᾶς
 ἀδικεῖν ἐθέλῃσει). εἰ μὲν γὰρ τις τῶν θεῶν ἐγγνητὴς ἡμῖν ἐγένετο 40
 ὅτι, κὰν ταῦτα μὴ ποιῶμεν, οὔτε τις ἡμῖν ἐπιβουλεύσει καὶ πάνθ'
 ὅσα κεκτήμεθα ἀσφαλῶς ἀεὶ καρπωσόμεθα, αἰσχρὸν μὲν ἦν εἰπεῖν
 ὅτι τὴν ἡσυχίαν ἄγειν ἐχρῆν, ὅμως δ' οὖν εἶχον ἂν τινὰ σκῆψιν
 εὐπρεπῇ οἱ μηδὲν τῶν δεόντων πράττειν βουλόμενοι. εἰ δ' ἀνάγκη 2
 τε τοὺς κεκτημένους τινὰ ὑπὸ πολλῶν ἐπιβουλεύεσθαι, καὶ προσή-
 κει τὰς ἐπιθέσεις αὐτῶν προκαταλαμβάνεσθαι, καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τοῖς
 οἰκείοις ἡσυχάζοντες καὶ περὶ τούτοις κινδυνεύουσιν, οἱ δὲ ἐκ περι-
 ουσίας τῷ πολέμῳ καὶ κατὰ τῶν ἀλλοτρίων χρώμενοι καὶ ἐκεῖνα
 φυλάσσουσιν (οὐδεὶς γὰρ περὶ τοῖς ἑαυτοῦ δεδιώς τῶν τοῦ πέλας 3
 ἐφρίεται· ὁ γὰρ περὶ τῶν ἐπαρχόντων οἱ φόβος ἰσχυρῶς τοῦ πολυ-
 πραγμονεῖν τὰ μὴ προσήκοντα αὐτὸν ἀποτρέπει), τί τοῦτο λέγει
 τις, ὥς οὐ χρὴ ἡμᾶς ἀεὶ τι προσκτᾶσθαι; οὐ μέμνησθε, τὰ μὲν 4
 ἀκηκόετε τὰ δὲ ἑωρακόετε, ὅτι οὔτε τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ γενῶν οὐ-

2 κατασχόνετε*

πρόσθε*

2 4 ἐπιθυμοῦσιν*

3 1 ἢ] μὴ

4 3 καθήμεθα*

5 3 πολέμων

40 1 2 μὴ om

3 ἢ] ἂν*

3 3 λέγει τις

δὲν πρότερον ἀπέσχετο τοῦ τῇ πατρίδι ἡμῶν ἐπιβουλεύειν πρὶν τοὺς πολέμους ἐν τῇ ἐκείνων χώρᾳ τοὺς προγόνους ἡμῶν ποιήσασθαι, οὔτε οἱ Ἑπειρώται πρὶν ἐς τὴν Ἑλλάδα αὐτοὺς περαιοθῆναι; οὐ Φίλιππος μελλήσας καὶ ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν στρατεύσειν, πρὶν φθάσαντας τὴν ἐκείνου κακῶς ποιῆσαι· οὐ Περσεύς, οὐκ Ἀντίοχος, οὐ Μιθριδάτης, πρὶν τὰ αὐτὰ αὐτοὺς ἐργάσασθαι. καὶ τί τᾶλλα λέγοι τις ἄν; ἀλλ' οἱ Καρχηδόνιοι τέως μὲν οὐδὲν δεινὸν ἀφ' ἡμῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ εἶχον, ἐς τε τὴν Ἰταλίαν διέπλεον καὶ τὴν χώραν κατέτρεχον τὰς τε πόλεις ἐπόρθουν καὶ παρ' ὀλίγον καὶ τὸ ἄστυ αὐτὸ εἶλον, ἐπειδὴ δ' ἀντιπολεμῆσθαι ἤρξαντο, παντάπασιν ἐκ τῆς γῆς ἡμῶν ἐξέδρασαν. τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα καὶ περὶ τῶν Γαλατῶν καὶ Κελτῶν ἂν τις εἰπεῖν ἔχοι. καὶ γὰρ οὗτοι, μέχρι μὲν ἐντὸς τῶν Ἀλπεων μένομεν, πολλάκις αὐτὰς ὑπερέβησαν καὶ πολλὰ τῆς Ἰταλίας ἐπόρθησαν· ἐπεὶ δὲ ἐτολμήσαμεν ποτε ἔξω τε τῶν ὄρων ἐκστρατεῦσαι καὶ τὸν πόλεμόν σφισι περιστῆσαι, καὶ τινα καὶ τῆς χώρας αὐτῶν ἀπετεμώμεθα, οὐκέτ' οὐδένα πόλεμον ἀπ' αὐτῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, πλὴν ἅπαξ, εἶδομεν. ὅταν οὖν τούτων οὕτως ἐχόντων λέγῃ τις ὅτι οὐ χρὴ πολεμεῖν ἡμᾶς, οὐδὲν ἄλλο φησὶν ἢ ὅτι οὐ χρὴ πλουτεῖν, οὐ χρὴ ἐτέρων ἄρχειν, οὐκ ἐλευθέρους, οὐ Ῥωμαίους εἶναι. ὥσπερ οὖν ἂν, εἴπερ τι τούτων εἰπέ τις, οὐκ ἂν ἠνέσχεσθε ἀλλὰ καὶ ἐν χερσὶν αὐτὸν ἀπεκτείνετε, οὕτω καὶ νῦν, ὧ ἄνδρες ἐταῖροι, πρὸς τοὺς ἐκεῖνα λέγοντας διατίθεσθε, μὴ τοῖς ῥήμασί σφων ἀλλὰ τοῖς ἔργοις τὸν νοῦν τεκμαιρόμενοι.

οὐκοῦν ὅτι μὲν οὕτω χρὴ φρονεῖν, οὐδέν' ἂν ἀντειπεῖν ἡμῶν νομίζω· εἰ δ' ὅτι μήτε ἐξήτασται περὶ τοῦ πολέμου τούτου παρὰ τῇ βουλῇ καὶ παρὰ τῷ δήμῳ μὴ ἐψήφισται, διὰ τοῦτο τις ἥτιον οἶεται δεῖν ἡμᾶς προθυμηθῆναι, λογισάσθω ταῦθ', ὅτι πάντες οἱ πόλεμοι ὅσοι πώποτε γέγονασιν ἡμῖν, οἱ μὲν ἐκ παρασκευῆς καὶ προεπαγγέλειος οἱ δὲ καὶ ἐπὶ καιροῦ συμβεβήκασιν. καὶ διὰ τοῦτο ὅσα μὲν ἂν οἴκοι τε μενόντων ἡμῶν καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀγόντων κινηθῇ καὶ ἐκ πρεσβείας τινὸς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐγκλημάτων λάβῃ, καὶ σκέψιν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ δὴ καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι γίγνεσθαι καὶ ψήφον ἐπάγεσθαι, καὶ μετὰ τοῦτο τοὺς τε ὑπάτους ἢ καὶ στρατηγοὺς προστάττεσθαι σφισι καὶ τὰς δυνάμεις ἐκπέμπεσθαι· ὅσα δ' ἂν ἐξεληλυθότων ἤδη καὶ ἐξεστρατευμένων τινῶν ἐκφανῇ, ταῦτ' οὐκέτ' ἐς διαγνώμην ἄγεσθαι χρὴ, ἀλλ' ὥς καὶ δεδογμένα καὶ κεκυρωμένα ὑπ' αὐτῆς τῆς χρείας προκαταλαμβάνεσθαι πρὶν αὐξηθῆναι. ἢ τίς μὲν ἔνεκα ἡμᾶς ἐνταῦθ' ὁ δῆμος ἐξέπεμψεν, τίς δ'

7 3 ἔμενον
2 2 ἂν om*

9 5 ἂν om
4 αὐτῶν καλὸν καὶ δὴ?

ἡμῖν*

41 1 1 παρὰ τε τῇ

ἐνεκα ἐμὲ μετὰ τὴν ὑπατείαν εὐθὺς ἔστειλε, τοῦτο μὲν ἐπὶ πέντε
 ἔτη καθάπαξ, ὃ μήπω πρότερον ἐγεγόνει, ἄρχειν ἐλόμενος, τοῦτο
 δὲ τέσσαρσι στρατοπέδοις ὀπλίους, εἰ μὴ καὶ πολεμήσαι πάντως
 ἡμᾶς δεήσειν ἐνόμιζεν; οὐ γάρ που ἵνα μιάτην τρεφώμεθα, οὐδ' ἵνα 5
 τὰς τε πόλεις τὰς συμμαχίδας καὶ τὴν χώραν τὴν ἐπὶ ἡκοον περριόντες
 χαλεπώτεροι καὶ τῶν πολεμίων αὐτοῖς γιγνώμεθα, (οὐδ' ἂν εἰς ταῦτα
 φήσειεν), ἀλλ' ἵνα τὴν οἰκίαν φυλάξωμεν, ἵνα τὴν τῶν πολεμίων
 πορθήσωμεν, ἵν' ἄξιόν τι καὶ τοῦ πλῆθους καὶ τῶν ἀναλωμάτων
 ἐργασώμεθα. οὐκοῦν ἐν τούτῳ καὶ οὗτος ὁ πόλεμος καὶ πᾶς ὅστις- 6
 οὐν ἄλλος καὶ ἐπιτέτραπται ἡμῖν καὶ ἐγχεχρίσται. καὶ πάν γε
 φρονίμως ἐποίησαν ἐφ' ἡμῖν τὸ τίσι πολεμητέον εἶναι διαγινῶναι κατα-
 λιπόντες καὶ μὴ αὐτοὶ τὸν πόλεμον ψηφισάμενοι. οἱ μὲν γὰρ οὐτ'
 ἀκριβῶσαι τὰ τῶν συμμαχῶν καὶ τοσοῦτον αὐτῶν ἀφεστηχότες ἡδυ-
 νήθησαν ἂν, καὶ πρὸς εἰδότας καὶ πρὸς παρσκευασμένους τοὺς πολε-
 μίους οὐκ ἂν ὁμοίως ἐπιτηδείως προσηρέχθησαν· ἡμεῖς δὲ δὴ κριταὶ 7
 ἅμια καὶ λειτουργοὶ τοῦ πολέμου γιγνώμενοι, καὶ προσέτι καὶ ἐπ' αὐ-
 τοφώρους τοὺς ἐχθροὺς τὰ ὄπλα εὐθὺς ἐπιφέροντες, οὐτ' ἀνεξετά-
 στως οὐτ' ἀδίκως οὐτ' ἀπροφυλάκτως αὐτὸν ποιησόμεθα.

καὶ μοι εἴ τις ὑμῶν ἐκεῖνο ὑπολαμβάνει, τί δὴ τηλικούτον ὃ 42
 Ἀριόβαιτος πεπλημύνηκεν ὥστ' ἀντὶ φίλου καὶ συμμαχοῦ πολέμιος
 ἡμῖν γενέσθαι, σκοπεῖτω τοῦθ', ὅτι τοὺς ἀδικεῖν τι ἐπιχειροῦντας
 οὐκ ἐφ' οἷς ποιοῦσι μόνον ἀλλὰ καὶ ἐφ' οἷς φρονοῦσιν ἀμύνασθαι
 δεῖ, καὶ τὴν τε αὖξιν αὐτῶν πρὶν καὶ βλαβῆναι τι προκαταλαμ-
 βάνειν, καὶ μὴ περιμείναντας κακῶς ἔργῳ παθεῖν, τότε τιμωρεῖσθαι.
 ὅτι τοίνυν καὶ ἐχθρὸς καὶ ἐχθιστὸς ἐστὶν ἡμῖν, πῶς ἂν ἄλλως μάλ- 2
 λον ἐλεγχθεῖη ἢ ἐξ ὧν ἐποίησεν; πέμψαντος γάρ μου πρὸς αὐτὸν
 φιλικῶς ὅπως ἔλθῃ τε πρὸς ἡμᾶς καὶ κοινῇ μεθ' ἡμῶν βουλευέση-
 ται περὶ τῶν παρόντων, οὐτ' ἦλθεν οὐθ' ἤξειν ἐπέσχετο. καίτοι 3
 τί μὲν ἐγὼ ἄδικον ἢ ἀνεπιεικὲς ἢ φορτικὸν ἐποίησα μεταπειψάμε-
 νος αὐτὸν ὡς φίλον καὶ σύμμαχον; τί δὲ ἐκεῖνος ὕβρεως καὶ ἀσελ-
 γείας, οὐκ ἐθελήσας ἔλθεῖν, ἐκλέλοιπεν; ἄρ' οὐ δυοῖν ἀνάγκη θά-
 τερον, ἥτοι ὑποπτυνκότε αὐτόν τι κακὸν πείσεσθαι ἢ ὑπερπεφρο-
 νηκότε ἡμᾶς τοῦτο πεποιηκέναι; οὐκοῦν εἴτε τι ὑποτετόπηκεν, σα- 4
 φέστατα αὐτὸς ἑαυτὸν ἐξελέγχει ἐπιβουλεύοντα ἡμῖν· οὐδεὶς γὰρ
 ἡμῖν μηδὲν δεινὸν παθὼν ὑποπτὸς ἐστίν, οὐδ' ἀπ' ὀρθῆς καὶ ἀδό-
 λου τῆς γνώμης γίγνεται, ἀλλ' οἱ προπαρσκευασμένοι τινὰς ἀδικῆ-
 σαι ἐτοίμην τὴν ὑποψίαν κατ' αὐτῶν ἐκ τοῦ συνειδότος σφῶν ἔχου-
 σιν. εἴτ' αὖ μηδενὸς τοιούτου ὑπόντος ὑπερεώρακέ τε ἡμᾶς καὶ 5

λόγοις ὑπερηφάνοις ὕβριζε, τί χορὴ τοῦτον, ἐπειδὴν ἔργου τινὸς ἐπι-
 λάβηται, προσδοκῆσαι πράξειν; ὁ γὰρ ἐν οἷς μηδὲν κερδανεῖν ἐμελλε
 τοσαύτη ὑπεροφίᾳ κεχορημένος πῶς οὐ πόρρωθεν ἐξελλήλεγκται μηδὲν
 δίκαιον μήτε φρονῶν μήτε πράσσων; οὐ τοίνυν ἀπέχρησεν αὐτῷ
 τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν ἐκέλευσεν, εἴπερ τι αὐτοῦ
 43 δεοίμην. καὶ μὴ μοι μικρὸν τὴν προσθήκην ταύτην εἶναι νομίσητε·
 μεγάλη γάρ ἐστιν ἐπίδειξις τῆς διανοίας αὐτοῦ. τὸ μὲν γὰρ αὐτὸν
 μὴ ἐθελῆσαι πρὸς ἡμῶς ἀφικέσθαι τάχ' ἂν τις καὶ ὄκνη καὶ ἄρ-
 2 ρωστίᾳ καὶ φόβῳ, ἀπολογούμενος ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀνέθηκεν· τὸ δὲ δὴ
 καὶ ἐμὲ μεταπέμψασθαι οὔτε σκῆψιν οὐδεμίαν ἐνδέχεται, καὶ προσ-
 ἐξελέγκει καὶ ἐκεῖνο αὐτὸν οὐ κατ' ἄλλο τι πεποιηκότα ἢ ὅτι οὐθ'
 ὑπακούειν ἐς οὐδὲν ἡμῖν καὶ προσέτι καὶ προσαντεπιτάττειν πάντα
 3 παρεσκεύασται. καίτοι καὶ αὐτὸ τοῦτο πόσης ὕβρεως καὶ πόσου
 προπηλακισμοῦ μεστόν ἐστιν; μεταπέμπεται τινα ὁ ἀνθύπατος ὁ
 Ῥωμαίων, καὶ ἐκεῖνος οὐκ ἔρχεται· μεταπέμπεται τις τὸν ἀνθύπα-
 τον τῶν Ῥωμαίων Ἀλλόβοριξ ὢν. μὴ γὰρ ὅτι ἐμοῦ τοῦ Καίσαρος
 οὐκ ἐπείσθη, μηδ' ὅτι ἐμὲ τὸν Καίσαρα ἐκάλεσε, σμικρόν τι τοῦτο
 4 καὶ φαῦλον εἶναι νομίσητε. οὔτε γὰρ ἐγὼ αὐτὸν μετεπεμψάμην,
 ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος, ὁ ἀνθύπατος, αἱ ῥάβδοι, τὸ ἀξίωμα, τὰ στρατό-
 πεδα, οὔτε ἐγὼ μετεπέμφθην ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ταῦτα πάντα. ἰδίᾳ
 μὲν γὰρ ἐμοὶ πρὸς αὐτὸν οὐδὲν ἐστι συμβόλαιον· κοινῇ δὲ δὴ πάν-
 τες καὶ ἐπιτόμεν τι καὶ ἐποιήσαμεν καὶ ἀντηκούσαμεν καὶ ἐπάθομεν.
 44 ὥσθ' ὅσω τις ἂν αὐτὸν ἐν τε τοῖς φίλοις καὶ ἐν τοῖς συμμάχοις
 ἡμῶν ἀναγεγράφθαι φήσῃ, τοσοῦτ' ἄλλοις ἀξιολογούντων ἡμῖν
 εἶναι ἐτόλμησέ ποτε ποιῆσαι, ταῦτ' ἐκεῖνος ἐν τε τοῖς τῆς φιλίας
 καὶ ἐν τοῖς τῆς συμμαχίας ὀνόμασιν ἐξείργασται, καθάπερ ἐπ' αὐτὸ
 2 τοῦτο πεποιημένος αὐτάς, ὅν' ἡμῶς ἀδικεῖν ἀδεῶς ἔχῃ. ἀλλ' οὔτε
 τότε ἐπὶ τῷ προπηλακίζεσθαι καὶ ἐπιβουλεύεσθαι ἐσπεισάμεθα
 αὐτῷ, οὔτε νῦν αὐτοὶ τὰς σπονδὰς λύσομεν· ἡμεῖς μὲν γὰρ ὡς
 πρὸς φίλον καὶ σύμμαχον ἔτ' αὐτὸν ὄντα ἐπρεσβευσάμεθα, ὁ δ'
 3 ὁρᾷτε ὅπως ἡμῖν κέχρηται. ὥσπερ οὖν ἡνίκα εὐεργετεῖν τε ἡμῶς
 ἐβούλετο κἀντενπάσχειν ἡξίου, δικαίως ἐκείνων ἐτύγχανεν, οὕτω
 καὶ νῦν, ἐπειδὴ τὰναντία αὐτῶν πάντα ποιεῖ, δικαιοτάτα ἂν ἐν
 ἐχθροῦ μέρει νομισθεῖη. καὶ μὴ θαυμάσητε εἰ αὐτὸς ἐγὼ πρό-
 τερόν ποτε καὶ ἐν τῇ βουλῇ καὶ ἐν τῷ δήμῳ χορηματίσας τινὰ
 4 ὑπὲρ αὐτοῦ, εἴτα ταυτὶ νυνὶ λέγω. ἐγὼ μὲν γὰρ καὶ τότε καὶ
 νῦν τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχω καὶ οὐ μεταβάλλομαι. τίς δ' ἐστὶν

42 5 2 τί] τίνα*
 βούλιον

44 3 2 καὶν τι εὐ πάσχειν

43 3 5 οὐκ] καλοῦντος οὐκ?

4 4 συμ-

αὐτῇ; τοὺς μὲν ἀγαθοὺς καὶ πιστοὺς καὶ τιμᾶν καὶ ἀμείβεσθαι, τοὺς δὲ κακοὺς καὶ ἀπίστον καὶ ἀτιμᾶζειν καὶ ἀμύνεσθαι. ἐκεῖνος δ' ἐστὶν ὁ μεταβαλλόμενος, ὁ μήτε καλῶς μήτε δέοντως τοῖς δοθεῖσιν αὐτῷ παρ' ἡμῶν χρῶμενος.

ὥσθ' ὅτι μὲν δικαιοτάτα ἂν αὐτῷ πολεμήσαιμεν, οὐδένα ἂμ- 45
φισβητήσιν οἴομαι· ὅτι δὲ οὔτε ἄμαχος οὔτε δυσπολέμητός ἐστιν, ὁρᾶτε μὲν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τῶν ὁμοφύλων αὐτῷ, οὓς πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, ῥᾶστα δὲ καὶ νῦν ἐνίκησαμεν, λογίσεσθε δὲ καὶ ἐξ ὧν περὶ αὐτοῦ ἐκείνου πυνθανόμεθα. οὔτε γὰρ ἄλλως δύναμιν 2
τινα οἰκείαν συνεστηκυῖαν καὶ συγκεκροτημένην ἔχει· νῦν τε, ἅτε μηδὲν δεινὸν προσδοκῶν, καὶ παντελῶς ἀπαράσκευος ἐστίν. οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐκ τῶν ὁμοχόρων ἂν τις αὐτῷ προθύμως, οὐδ' εἰ πάνυ ἐπαγγέλλεται, βοηθήσειεν· τίς μὲν γὰρ ἂν ἔλοιτο ἐκείνῳ συμμαχή- 3
σας πολεμήσαι ἡμῖν, μηδὲν ὑφ' ἡμῶν λευπημένος; πῶς δ' οὐκ ἂν μᾶλλον ἡμῖν πάντες ἢ ἐκείνῳ συναράμενοι τὴν τε τυραννίδα αὐτοῦ ὁμορόν σφισιν οὔσαν καταλῦσαι καὶ τῆς χώρας μέρος τι παρ' ἡμῶν προσλαβεῖν ἐθελήσαιεν; εἰ δὲ δὴ καὶ συσταῖεν τινες, οὗτοι γε καὶ 4
κρείττους ἂν ἡμῶν γένοιτο. ἵνα γὰρ τὰλλα εἴσω, τὸ πλῆθος ἡμῶν, τὴν ἡλικίαν, τὴν ἐμπειρίαν, τὰ ἔργα, ἐκεῖνό γε τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι ἡμεῖς μὲν κατὰ πᾶν θ' ὁμοίως τὸ σῶμα ὀπλισμέθα, ἐκεῖνοι δὲ δὴ γυμνοὶ τὸ πλεῖστον εἰσὶ, καὶ ἡμεῖς μὲν καὶ λογισμῷ καὶ τάξει χρῶ-
μεθα, ἐκεῖνοι δὲ δὴ θυμῷ πρὸς πάντα ἀσύντακτοι φέρονται; μὴ 5
γὰρ τοι μήτε τὴν ὁρμὴν αὐτῶν μήτε τὸ μέγεθος ἢ τῶν σωμάτων ἢ τῆς βοῆς φοβηθῇτε. φωνή τε γὰρ οὐδένα πώποτε ἀνθρώπων ἀπέκτεινε, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν δοῦν μὲν οὐδὲν πλεόν, ἅτε τὰς αὐτὰς ἡμῖν χεῖρας ἔχοντα, πάσχειν δὲ πολὺ πλείω, ἅτε καὶ μεγάλα καὶ γυμνὰ ὄντα, δυνήσεται· ἢ τε ὁρμὴ ἄμετρος καὶ προπετής τὸ κατ' ἀρχὰς οὔσα καὶ ἐκκενοῦται ῥαδίως καὶ ἐπ' ὀλίγον ἀνθεῖ. πε- 46
πειραμένοις δὲ πού ὧν λέγω καὶ νενικηκόσιν ὑμῖν τοὺς ὁμοίους αὐτοῖς ταυτὶ παλαιῶ, ὥσθ' ὑμᾶς μήτε τῷ λόγῳ δοκεῖν ὑπ' ἐμοῦ παρώγεσθαι, καὶ τῷ ἔργῳ ἐχυρωτάτην τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ἐκ τῶν προκατειργασμένων ποιεῖσθαι. καὶ μέντοι καὶ τῶν Γαλατῶν αὐτῶν 2
τῶν ὁμοίων σφίσι συγχοὶ ἡμῖν συμμαχήσουσιν, ὥστ' εἰ καὶ τι φοβερὸν τὰ ἔθνη ταῦτα εἶχε, τοῦτο καὶ ἡμῖν καὶ ἐκείνοις ὑπάρξει.
ταῦτ' οὖν αὐτοὶ τε οὕτω λογίσεσθε καὶ τοὺς ἄλλους διδάσκετε· ὡς εἶγε καὶ ὑμῶν τινὲς ἄλλως πως φρονοῦσιν, ἀλλ' ἔγωγε καὶ ὡς 3
πολεμήσω, οὐδὲ ἐγκαταλείρω ποτὲ τὴν τάξιν ἣν ἐτάχθην ὑπὸ τῆς πατρίδος. καὶ μοι τὸ δέκατον στρατόπεδον ἀρκέσει· καὶ γὰρ ἐν

⁴ οἷδ' ὅτι καὶ διὰ πύρρος δέη, καὶ γυμνοὶ χωρήσουσι προθύμως. οἱ δὲ δὴ ἄλλοι τὴν ταχίστην ἀπαγάγετε, μηδέ μοι μάτην ἐνταῦθα τρέχεσθε, τὰ τε κοινὰ εἰκῇ ἀναλίσκοντες καὶ τῶν ἀλλοτρίων πόρων μεταποιούμενοι, τὴν τε λείαν [καὶ] τὴν ὑφ' ἐτέρων κτωμένην σφετεριζόμενοι.”

- 47 ταῦτα τοῦ Καίσαρος εἰπόντος οὐ μόνον οὐδείς ἀντεῖπεν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τινες τὰναντία σφίσιν ἐγίνωσκον, ἀλλὰ καὶ συνήνεσαν πάντες, καὶ οὐχ ἥκιστα οἱ δι' ὑποψίας αὐτῷ ὄντες, λογοποιοῦν ἢ ἤκουσαν. καὶ τοὺς γε στρατιώτας οὐ χαλεπῶς ἔπεισαν πειθαρχῆσαι, τοὺς μὲν ἐκ τοῦ προκεκρίσθαι προθυμομένους, τοὺς δ' ἄλλους ² δι' ἐκείνους φιλοτιμουμένους. ἐξαίρετον δὲ δὴ τὸ δέκατον στρατευμα ἐποίησατο, ὅτι εὐνοϊάν πως αἰεὶ αὐτοῦ εἶχεν. οὕτω δὲ δὴ τὰ πολιτικά στρατόπεδα πρὸς τὴν τῶν καταλόγων τάξιν ὀνομάζετο· ὅθεν περ καὶ νῦν ὁμοίως τὰ νῦν ὄντα τὰς ἐπικλήσεις ἔχει.
- ³ ὁρμημένων οὖν αὐτῶν ὁ Καῖσαρ οὐκέτι κατὰ χώρων ἔμεινε, μὴ καὶ χροόνισαντες ἀμβλύτεροι αὐθις γένωνται, ἀλλ' εὐθὺς ἄρας ἐπὶ τὸν Ἀριόβιστον ἤλασεν. καὶ οὕτω γε αὐτὸν τῷ αἰφνιδίῳ τῆς ἐφόδου κατέπληξεν ὥστε καὶ ἐς λόγους οἱ ὑπὲρ εἰρήνης ἔλθεῖν κατηνάγκασεν. οὐ μέντοι καὶ συνέβησαν· αὐτὸς τε γὰρ πάντα προστάζει καὶ ἐκεῖνος οὐδὲν ὑπακοῦσαι ἠθέλησεν. ὁ τε οὖν πόλεμος συνερρώγει, καὶ μετέωροι οὐ μόνον αὐτοὶ ἐκότεροι ἀλλὰ καὶ οἱ σύμμαχοι οἱ τε πολέμοι σφῶν οἱ ἐκείνη πάντες ἦσαν, τὴν τε μάχην αὐτῶν ὅτι τάχιστα ἔσεσθαι καὶ τοῖς ἅπασι κρατήσασι καὶ τὰλλα δουλεύσειν νομίζοντες. προεῖχον δὲ οἱ μὲν βάρβαροι τῷ τε πλήθει καὶ τοῖς μεγέθεσιν, οἱ δὲ δὴ Ῥωμαῖοι τῇ τε ἐμπειρίᾳ καὶ ταῖς δυνάμεσιν· καὶ πως καὶ πρὸς τὸν θυμὸν τῶν Κελτῶν, τὴν τε ἄκριτον καὶ προπετῇ αὐτῶν ὁρμῇ, ἀντίτροπον τὸ τοῦ Καίσαρος φρόνημα εὗρίσκετο, ὥστε ἰσοπαλεῖς ἐκ τούτων ὄντες καὶ τὰς ἐλπίδας τὴν τε ἐπ' αὐταῖς προθυμίαν ἰσοστασίας ἐποιοῦντο.
- 48 ἀντικαθημένων δὲ αὐτῶν ἀλλήλοις, αἱ γυναῖκες αἱ τῶν βαρβάρων ἀπηγόρευσάν σφίσι θειάσασαι μηδεμίαν πρὸ τῆς νέας σελήνης ² μάχην συνάψαι. καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἀριόβιστος (πάνν γὰρ αὐταῖς προσεῖχεν ὁπότε τοιοῦτόν τι ποιήσειαν) οὐχ ἀπάσῃ εὐθὺς τῇ δυνάμει, καίτοι τῶν Ῥωμαίων προκαλουμένων σφᾶς, συνέμιξεν, ἀλλὰ τοὺς ἱππεῖς μετὰ τῶν συντεταγμένων σφίσι πεζῶν μόνους ἐκέμπων ἰσχυρῶς αὐτοὺς ἐλύπει. καὶ τούτου καταφρονήσας χωρίον τι ³ ὑπὲρ τοῦ ταφρεύματός σφῶν καταλαβεῖν ἐπεχείρησεν. καὶ κατέσχε μὲν αὐτό, ἀντικαταλαβόντων δὲ καὶ ἐκείνων ἕτερον ἐς μὲν μάχην,

καίπερ καὶ μέχρι τῆς μεσημβρίας τὸν στρατὸν ἔξω τοῦ Καίσαρος
 πυρατάξαντος, οὐχ ὥρμησεν, ἐπαραχωρήσαντος δὲ αὐτοῦ πρὸς ἐσπέ-
 ραν ἐπῆλθέ τε ἑξαπιναίως σφίσι καὶ ὀλίγον καὶ τὸ χαράκωμα αὐ-
 τῶν εἶλεν. προχωρούντων οὖν οὕτως οἱ τῶν πραγμάτων σμικρόν τε 4
 ἔτι τῶν γυναικῶν ἐφρόντισε, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ παρατυζαμένων τῶν
 Ῥωμαίων, ὅπερ πον καθ' ἡμέραν ἐποιοῦντο, ἀντεπεξήγαγεν. καὶ 49
 αὐτοὺς ἐκεῖνοι προϊόντας ἐκ τῶν σκηνωμάτων ἰδόντες οὐχ ἡσύχα-
 σαν, ἀλλ' ἑξάξαντες οὔτε συντάξασθαι σφισιν ἀκριβῶς ἐπέτρεψαν,
 καὶ τὴν ἀκόντισιν αὐτῶν, ἐφ' ἣ ἐς τὰ μάλιστα ἐθάρσουν, δρόμῳ
 μετὰ βοῆς προσπεσόντες ὑπετέμοντο, καὶ οὕτω γε ὁμοίως αὐτοῖς 2
 ἐχώρησαν ὥστε σφᾶς μήτε τοῖς κοντοῖς μήτε τοῖς ξίφεσι τοῖς μα-
 κροτέροις χρῆσασθαι. ὠθίζοντό τε οὖν, καὶ τοῖς σώμασι τὸ πλεῖον
 ἢ τοῖς ὅπλοις ἐμάχοντο, ἀνατρέψαι τε τὸν προσκείμενον καὶ κατα-
 βαλεῖν τὸν ἀνθεστηκότα ἀγῶνα ποιοῦμενοι. καὶ πολλοὶ καὶ τῆς 3
 τῶν βραχυτέρων ξιφῶν χρήσεως στειρωθέντες ταῖς τε χερσὶ καὶ τοῖς
 στόμασιν ἀν' ἐκείνων ἠγωνίζοντο, κατασπῶντες τοὺς ἀντιπάλους,
 δάκνοντες, σπαράττοντες, αἶτε καὶ τῷ μεγέθει τῶν σωμάτων πολὺν
 αὐτῶν ὑπερέχοντες. οὐ μέντοι καὶ μεγάλα τινὰ ἐκ τούτου σφᾶς 4
 ἐβλαψαν· συμπλεκόμενοι γὰρ αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἰσόρροποι πῶς
 τῇ τε ὀπλίσει καὶ τῇ τέχνῃ ἐγίνοντο. καὶ τέλος ἐπὶ μακροτάτον
 τοιοντοτρόπῳ μάχῃ χρῆσάμενοι ὅψε ποτε ἐπεκράτησαν· τὰ τε γὰρ
 ξιφίδια καὶ σμικρότερα τῶν Γαλατικῶν ὄντα καὶ τὰς προσβολὰς
 χαλυβδικᾶς ἔχοντα χρησιμώτατά σφισιν ἐγένετο, καὶ αὐτοὶ τῷ 5
 αὐτῷ πόνῳ ἐπὶ πλεῖον συσχεθέντες μᾶλλον τῶν βαρβάρων ἀντήρ-
 κεσαν, αἶτε οὐχ ὅμοιον ταῖς δξύτησι τῶν ἐφόδων τὸ διαρκές σφῶν
 ἐχόντων. διὰ μὲν οὖν ταῦτα ἡττήθησαν ἐκεῖνοι, οὐ μέντοι καὶ
 ἐτράποντο, οὐχ ὅτι οὐκ ἠθέλησαν ἀλλ' ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν φρεῖν
 ὑπ' ἀπορίας τε αἵμα καὶ ἐκλύσεως. συστρεφόμενοι οὖν κατὰ τρια- 6
 κοσίους καὶ πλείους καὶ ἐλάττους, τὰς τε ἀσπίδας ἀπανταχόθεν
 σφῶν προεβάλλοντο, καὶ ὄρθοι ἰστάμενοι ἀπρόσμικτοι μὲν ὑπὸ τῆς
 συγκλίσεως δυσκίνητοι δὲ ὑπὸ τῆς πυκνότητος ἐγίνοντο, καὶ οὔτε
 ἔδρων οὐδὲν οὔτε ἔπασχον. οἱ οὖν Ῥωμαῖοι, ἐπειδὴ μήτε ἐκεῖνοι 50
 ἀντεπήεσάν σφισιν ἢ καὶ ἔφρευγον, ἀλλ' ἐν ταύτῳ μένοντες ὥσπερ
 ἐν πύργοις εἰστήκεσαν, καὶ αὐτοὶ τὰ τε δοράτια κατὰ πρῶτας εὐ-
 θὺς αἶτε μηδεμίαν χρῆσιν ἔχοντα ἀπετέθειντο, καὶ τοῖς ξίφεσιν οὐκ 2
 ἐδύναντο οὔτε συστάδην μάχεσθαι οὔτε τῶν κεφαλῶν αὐτῶν, ἥπερ
 καὶ μόνον ἄλωτοί, οἳ πον γυμναῖς αὐταῖς μαχόμενοι, ἦσαν, ἐφι-
 κνεῖσθαι, τὰς τε ἀσπίδας ἀπέρριψαν, καὶ προσπίπτοντές σφισιν,

49 4 3 προβολὰς?
 50 1 3 εἰ πύργοι?*

6 3 πρόσμικτοι

4 συγκλίσεως

οἱ μὲν ἔξ ἐπιδρομῆς οἱ δὲ καὶ ἐγγύθεν, ἀνῆλθοντο τρόπον τινὰ καὶ
 3 ἔκοπτον αὐτούς. καὶ τούτου πολλοὶ μὲν εὐθὺς ἄτε καὶ μυῖς ἐπι-
 κοπῆς ὄντες ἐπιπτον, πολλοὶ δὲ καὶ πρὶν πεσεῖν ἀπέθνησκον· ὑπὸ
 γὰρ τῆς πυκνότητος τῆς συστάσεως καὶ τεθνηκότες ὄρθοι ἀνείχοντο.
 4 τοῦ μὲν οὖν πεζοῦ τὸ πλεῖστον οὕτω καὶ ἐκεῖ καὶ πρὸς ταῖς ἀμά-
 ξαις, ὅσον γε καὶ ἔξωσθὲν ἐς αὐτάς ἐτύγγανε, σὺν τε ταῖς γυναιξὶ
 καὶ σὺν τοῖς παισὶν αὐτῶν ἐφθάρησαν· ὁ δὲ Ἀριόσιτος μεθ' ἱπ-
 πέων τὴν τε χώραν παραχρῆμα ἐξέλιπε, καὶ πρὸς τὸν Ῥῆνον ὁρμή-
 5 σας ἐπεδιώχθη μὲν, οὐ κατέληφθη δέ. ἀλλ' ὁ μὲν ἐπὶ πλοίου προ-
 ἐξέρπηγε, τῶν δ' ἄλλων τοὺς μὲν οἱ Ῥωμαῖοι ἐς τὸν ποταμὸν ἐσβαί-
 νοντες ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ καὶ αὐτὸς ἐκείνος ὑπολαβὼν ἀπῆρκεν.

ΑΘ οὕτω μὲν δὴ καὶ ἐκεῖνα διεπολεμήθη· μετὰ δὲ ταῦτα, τοῦ χει-
 μῶνος ἐν ᾧ Κορινθίως τε Σπινθήρ καὶ ὁ Μέτελλος ὁ Νέπωρ ὑπα-
 697 τεύειν ἤρξαντο διελθόντος, τρίτος τις πόλεμος αὐτοῖς ἐγένετο. οἱ
 γὰρ Βελγικοὶ τῷ τε Ῥῆνῳ πολλοῖς καὶ συμμίκτοις γένεσι προσοι-
 2 κούντες, καὶ ἐπὶ τὸν ὠκεανὸν τὸν κατὰ Βρεττανίαν καθήκοντες, ἐν
 μὲν τῷ πρὶν οἱ μὲν ἐνσπονδοὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἦσαν οἱ δὲ ἐφρόντι-
 ζον αὐτῶν οὐδέν, τότε δὲ τὸν Καῖσαρα εὖ φερόμενον ἰδόντες, καὶ
 δεισάντες μὴ καὶ ἐπὶ σφῶς ὁρμήσῃ, συνεστράφησαν, καὶ κοινῇ πλήρῃ
 Ῥημῶν λόγῳ χρῆσάμενοι συνεβουλεύσαντο τε ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίοις
 3 καὶ συνώμοσαν, Γάλβαν προστησάμενοι. ταῦτ' οὖν ὁ Καῖσαρ παρὰ
 τῶν Ῥημῶν μαθὼν ἐν φρουρᾷ τε αὐτοὺς ἐποίησατο, κἀνταῦθα
 πρὸς τῷ Αὐξούνῳ ποταμῷ στρατοπεδευσάμενος ἤθροϊζέ τε ἅμα
 τοὺς στρατιώτας καὶ ἐξήσκει. οὐδὲ ἐτόλμησε πρότερον τοῖς πολε-
 4 μίοις, καίτοι τὴν χώραν σφῶν κατατρέχουσιν, ἐς χεῖρας ἔλθειν,
 πρὶν ὥς καὶ δεδιώτος αὐτοῦ καταφρονήσαντες ἐπεχείρησαν τὴν τε
 γέφυραν καταλαβεῖν καὶ τὴν σιτοπομπίαν, ἣν δι' αὐτῆς παρὰ τῶν
 συμμάχων ἐποιεῖτο, ἀφελέσθαι. τοῦτο γὰρ ἐξ αὐτομόλων προγνούς
 ἐσόμενον, ἔπεμψεν ἐπ' αὐτοὺς νυκτὸς τοὺς τε ψιλοὺς καὶ τοὺς ἱπ-
 2 πείας. καὶ οἱ μὲν προσπεσόντες τοῖς βαρβάροις ἀπροσδόκητοι πολ-
 λὸς ἀπέκτειναν, ὥστε πάντας τῆς ἐπιούσης νυκτὸς ἐς τὴν οἰκίαν,
 3 ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ οἱ Αἰδουοὶ ἐσβεβληκότες ἐς αὐτὴν ἠγγέλλοντο,
 ἀπαναστῆναι. Καῖσαρ δὲ ἥσθετο μὲν τὸ γινόμενον, οὐκ ἐτόλμησε
 2 δὲ σφας εὐθύς, ἀγνοίᾳ τῶν χωρίων, ἐπιδιώξαι. ἀλλ' ἅμα ἔφ' τὴν
 τε ἵππον λαβὼν καὶ τοὺς πεζοὺς ἐπακολουθεῖν κελεύσας κατέλαβεν
 αὐτούς, καὶ ὑποστάντας ἐς μάχην (ἐνομίζετο γὰρ σὺν μόνῃ τῇ ἵππῳ
 εἶναι) διέτραπε μέχρις οὗ καὶ ὁ πεζὸς ἦλθε, καὶ οὕτω παντὶ τῷ

3 1 ἐπὶ ὁπλῆς? cf. 49 29 3. Thucyd 5 103.

ραχρῆμα ὁρμ.*

5 2 ἐσβαίνοντας*

1 3 1 συνωμόσαντο Ἀδράν*

2 2 1 ἔφ om*